

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för psykologi
Psykologprogrammet

”Jag fick en beställning: ’Jag vill hitta mig själv’”

Behandlares upplevelser av hur sexuella övergrepp påverkar den utsattes
respektive behandlarens identitet

Elisabeth Marklund

Psykologexamensuppsats. 2014

Handledare: Per Johnsson
Examinator: Hans Bengtsson

Tack!

Ett stort tack till alla intervjudeltagare som genom er öppenhet och generositet delat med er av värdefulla erfarenheter.

Tack till familj och vänner, som kommit med synpunkter på innehåll och utformande av uppsatsen.

Slutligen vill jag också säga ett varmt tack till min handledare Per Johnsson, för stöd och ledning genom hela processen.

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka behandlares upplevelser av hur identiteten påverkas hos vuxna individer som utsatts för sexuella övergrepp, samt hur identiteten hos behandlare påverkas av att arbeta med denna klientgrupp. Åtta behandlare i Sverige och Nederländerna intervjuades utifrån semistrukturerade intervjuer. Tematisk analys användes som metod, utifrån en existentiell hermeneutisk ansats. Studiens resultat visar, analyserat med existentiella teorier, att sexuella trauman hade en tydlig påverkan på identiteten. Den utsatte tycktes uppleva en förändring i känslan av att vara sig själv, värdering av sig själv, trygghet, världsbild, trosuppfattning, mening i tillvaron och sociala relationer. Känslan av att vara en sammanhängande individ, att ha kontinuitet i livet och att tro på en framtid, var andra aspekter på identitet som förändrades efter övergreppen. Att lägga bort skulden från sig själv, värdera sig själv högre, integrera traumat med resten av livsberättelsen, ha en tydlig världsbild eller trosuppfattning, ha en gemenskap, samt att se traumat som en öppnare till nytt hopp, livsinriktning och mening i tillvaron, är faktorer som tycktes kunna hjälpa den utsatte att utveckla en ny sund identitet. Behandlarna upplevde en personlig förändring i världsbild och en ökad längtan efter att vara en röst för sina klienter.

Nyckelord: trauma, sexuella övergrepp, vuxna individer, narrativ identitet, existentialism, mening, världsbild, posttraumatisk tillväxt, ställföreträdande trauma

Abstract

The purpose of the study was to examine therapists' experiences of how identity is affected in adult survivors of sexual abuse, and how the identity of therapists is influenced by working with this client group. Eight therapists in Sweden and the Netherlands were interviewed based on semi-structured interviews. Thematic analysis was used as a method, based on an existential hermeneutical approach. Data shows, analyzed with existential theories, that sexual trauma had a clear impact on identity. The survivor appeared to experience a change in the feeling of being oneself, valuing oneself, security, worldview, beliefs, meaning in life and social relationships. The feeling of being a coherent being, to have continuity in life, and to believe in a future, was other aspects of identity that changed after the abuse. Removing the blame from oneself, valuing oneself, integrating the trauma with the rest of the life-story, having a clear worldview or beliefs, having a community, and seeing the trauma as an opener to new hope, direction and meaning in life, are factors that seemed to help the survivor to develop a new healthy identity. The therapists experienced a personal change in worldview and an increased desire to be a voice for their clients.

Keywords: trauma, sexual assault, adult survivors, narrative identity, existentialism, meaning, worldview, posttraumatic growth, vicarious trauma

Innehållsförteckning

Teoretisk bakgrund och tidigare forskning	8
Sexuella övergrepp.....	8
<i>Definition</i>	8
<i>Förekomst</i>	9
<i>Konsekvenser</i>	10
Identitet.....	12
<i>Vad är identitet?</i>	12
<i>Narrativ identitet</i>	12
<i>Identitetens syfte</i>	13
Existentiellt perspektiv.....	15
<i>Traumats existentiella påverkan</i>	15
<i>Identitet och trauma</i>	17
<i>Identitet och världsbild</i>	18
<i>Identitet och mening</i>	19
Posttraumatisk tillväxt.....	20
Mötet med den professionella hjälparen/behandlaren.....	21
Syfte och frågeställningar	23
Metod	23
Kvalitativ metod.....	23
Vetenskapsteoretisk utgångspunkt.....	24
<i>Hermeneutik</i>	24
<i>Existentiell hermeneutik</i>	25
Förförståelse.....	25
Urval och rekrytering.....	26
<i>Deltagare</i>	27
Intervjuer.....	27
Material.....	28
Tematisk analys.....	28
Etiska ställningstaganden.....	31
Trovärdighet och tillförlitlighet.....	32
<i>Överförbarhet</i>	33

Resultat	33
Ett före och ett efter.....	34
Flera personer i en kropp.....	35
Att komma bort från sig själv.....	36
Skuld och skam.....	38
Sorg	40
Samhällets inverkan och sammanhangets påverkan.....	41
Sociala relationer.....	43
Förlust av trygghet i en farlig värld.....	44
Världsbild och tro som skyddande system.....	45
Hopp inför framtiden.....	47
Ödmjukhet inför människan och livet.....	49
Stå upp för de utsatta.....	51
Diskussion	53
Resultatdiskussion.....	53
<i>En uppdelad identitet</i>	53
<i>En förlorad identitet</i>	54
<i>En hoppfull identitet</i>	56
<i>En meningsfull identitet</i>	57
<i>Behandlarens identitet</i>	59
Metoddiskussion.....	60
<i>Förförståelse</i>	60
<i>Konceptualisering</i>	60
<i>Urval och rekrytering</i>	61
<i>Datainsamling</i>	62
<i>Analys och resultat</i>	63
Teoretiska och praktiska implikationer.....	64
Framtida forskning.....	65
Slutsatser	65
Referenser	67

Bilaga 1.

Bilaga 2.

The thing is, each one of us is the sum total of every moment that we've ever experienced, with all the people we've ever known. And it's these moments that become our history. Like our own personal greatest hits of memory that play and replay in our minds, over and over again (Sucsy, 2012).

De här orden uttalas av en av huvudpersonerna i filmen *The Vow* (Sucsy, 2012) och beskriver en personlig upplevelse av identitet. Vi lever idag i ett land där cirka 62 000 personer årligen utsätts för sexuella övergrepp (Brottsförebyggande Rådet [Brå], 2014). Vi lever i en värld där det ofta dras likhetstecken mellan sex och våldtäkt, där många anser sig ha rättigheter till andras kroppar och där fysisk intimitet kan köpas. Övergreppen kan se olika ut. De kan komma smygandes i form av manipulativa närmanden av personer som för den utsatte är väl kända, eller som ett våldsamt nedslag av en främling. Det sexuella övergrepp har gemensamt är att de lämnar avtryck på den utsatte som aldrig går att tvätta bort. De sätter sig på ens tankar och känslor och suddar ut allt som tidigare uppfattats som en själv. Självklarheter i livet fallerar och kvar står en människa som försöker ge mening och förståelse till något som inte passar ihop, eller som i vissa fall passar bra ihop, med resten av livsberättelsen.

Mycket av tidigare forskning har fokuserat på symptom som uppstår hos personer som utsatts för sexuella övergrepp (Naragon-Gainey, Simpson, Moore, Varra & Kaysen, 2012). Frågan är vad som händer med människan bakom symptomen, den person som försöker pussla ihop sin historia till ett jag. För att inte stanna i de fruktansvärda narrationer som dessa personer har att dela, vill den här studien försöka visa på hur sår och lidande kan vändas till möjligheter. Bortom de fruktansvärda våldshandlingar och mitt i lidandets verklighet, finns berättelser om mening och hopp. Den här studien försöker på ett levande sätt beskriva den professionella hjälparens/behandlarens upplevelse av hur identiteten påverkas hos vuxna individer som utsatts för sexuella övergrepp. Studien undersöker även hur den professionella hjälparens/behandlarens identitet påverkas av att möta denna klientgrupp. Min förhoppning är att studien ska inge hopp i de hopplösa samt visa på att ett värdigt liv bortom övergreppen är möjligt. Ett liv som har mer att ge än det som bestulits.

Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

Presentationen av den teoretiska bakgrunden och tidigare forskning har delats in i fem sektioner. Inledningsvis presenteras definition, förekomst och generella konsekvenser av sexuella övergrepp. Därefter ges en beskrivning av vad identitet kan vara och en definition av narrativ identitet. Identitetens syfte och tankar kring motiv bakom att utveckla en identitet presenteras. Sedan kommer en sektion om existentiella perspektiv på trauma utifrån teman, såsom identitet, mening och världsbild. Nästa del handlar om posttraumatisk tillväxt. Slutligen kommer ett stycke om mötet mellan den professionella hjälparen/behandlaren och klienten.

Sexuella övergrepp

Beroende på vem som blivit utsatt, vilket samhälle och kultur personen lever i och hur lagstiftningen ser ut, kan innebörden av sexuella övergrepp se olika ut. Världshälsoorganisationen WHO tar i sin sammanställning om sexuellt våld upp orsaker till varför kvinnor inte rapporterar att det blivit utsatta. De nämner orsaker i form av rädslor för hämnd, att bli anklagade, att andra inte ska tro på dem, att bli misshandlade och att bli uteslutna ur en gemenskap, samt otillräckliga stödsystem och känslor av skam (World Health Organization [WHO], 2012). I Sverige har vi en tydlig lagstiftning när det gäller sexualbrott, som underlättar för de utsatta att få upprättelse i det som hänt. I länder där lagsystemen är svaga och där det finns traditionella tankar kring skillnader mellan män och kvinnor, med sociala normer som kretsar kring mannens överlägsenhet, är det svårare för de utsatta och att bli tagna på allvar (WHO, 2012).

Definition. I Sverige definieras sexualbrott vanligtvis utifrån det juridiska perspektivet som sammanfattas i 6 kap. i Brottsbalken (SFS, 1962:700). Inledningsvis definieras domen för våldtäkt:

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt... (1 §, kap. 6 i SFS, 1962:700)

Samma gäller för personer som utsätts för påtvingat samlag, eller för något som kan jämföras med samlag, på grund av offrens "medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla,

berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation” (1 §, kap. 6, SFS, 1962:700). Sexuellt tvång definieras som ”den som, i annat fall än som avses i 1 § första stycket, genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling...” (2 §, kap. 6 i SFS, 1962:700). En person döms för sexuellt utnyttjande om han eller hon ”förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen...” (3 §, kap. 6 i SFS, 1962:700). Det finns även lagar om sexuella övergrepp på barn, men som inte kommer att beröras i denna studie. WHO (2012) definierar sexuella övergrepp som:

Any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or acts to traffic or otherwise directed against a person’s sexuality using coercion, by any person regardless of their relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work. (s. 2)

I denna studie kommer sexuella övergrepp definieras utifrån samtliga av redan nämnda former av sexuellt handlande mot den andres vilja. All form av prostitution kommer benämnas som sexuella övergrepp på grund av två anledningar. Dels eftersom studiens författare anser att ingen fritt har valt att prostituera sig då det ofta finns destruktiva bakomliggande förklaringar till det, samt med hänsyn tagen till den svenska sexköpslagen som säger att det är förbjudet att köpa sexuella tjänster (11 §, kap. 6, 1962:700).

Förekomst. I och med förändringen av den svenska sexualbrottslagstiftningen år 2005 har antalet anmälda våldtäkter ökat kraftigt under det senaste decenniet. Det gjorde att brott som tidigare rubricerats som sexuellt utnyttjande nu kom att kallas våldtäkt, vilket även medförde att antalet anmälningar av sexuellt utnyttjande och tvång minskade. Utan några större förändringar av sexualbrottslagstiftningen de senaste åren, ökade anmälningar av sexualbrott med 5 procent från 2012 till 2013 (Brå, 2014). I det Brottsförebyggande Rådets *Nationella trygghetsundersökning* (NTU) framgår det att 0,8 procent av de som deltagit i undersökningen utsatts för sexualbrott under år 2012, vilket är cirka 62 000 personer av den svenska befolkningen i åldrarna 16-79 år (Färeman, Hvitfeldt & Irlander, 2014). Det innebär att ett stort antal sexualbrott aldrig anmäls, då endast 17 700 anmälningar om

sexualbrott kom in under 2013 (Brå, 2014). Majoriteten av de tillfrågade har utsatts för övergrepp vid endast ett tillfälle, medan en mindre grupp utsatts vid ett flertal tillfällen. Vanligast är att kvinnor råkar ut för övergrepp. Av den svenska befolkningen utsattes 1,4 procent kvinnor och 0,8 procent män för sexualbrott under 2012. Av de misstänkta förövarna var 98 procent män 2013 (Färeman et al., 2014). År 2008 skedde 26 procent av de anmälda sexualbrotten i offrets eller i gärningspersonens hem (Brå, 2014). När det gäller köp av sexuella tjänster skedde det en kraftig ökning av anmälningar i Sverige, från knappt 400 stycken år 1999-2009 till 1300 stycken år 2010. Det kan förklaras med polisens utökande av resurser till detta ändamål år 2010 (Holmberg, Hols Salén, Lennartsson Hartmann & Netscher, 2011).

Utöver dessa siffror finns de personer i resten av världen som på ett eller annat sätt utsatts för sexuella handlingar mot sin vilja. Sexuellt våld förekommer i alla typer av samhällen och sociokulturella kontexter (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001). Det är svårt att finna korrekt statistik för sexuellt våld. Ett exempel på det är en latinamerikansk studie där det uppskattas att endast cirka 5 procent av dem som utsatts för sexuellt våld anmäler det till polisen (Contreras, Bott, Guedes & Dartnall, 2010). I WHO's *multi-country study* framgår det stora skillnader i hur vanligt förekommande det är att kvinnor i åldrarna 15 till 49 år under sin livstid utsatts för våld av en sexuell partner. Resultaten varierar från 6 procent i Japan till 59 procent i Etiopien (Garcia-Moreno, Jansen, Watts, Ellsberg & Heise, 2005).

Konsekvenser. Sexuella övergrepp kan leda till förödande konsekvenser på ett fysiskt, psykiskt och socialt plan (Samelius, 2007). Det sexuella våldet kan påverka samhällen och kulturer, till exempel i form av våldtäkt som vapen i krig (Clark, 2014).

De fysiska skadorna är ofta i form av blåmärken och skrapskador på kroppsdelar där offrets hållits fast av gärningsmannen, samt skador i underlivet (Polisen, u.å.). De psykiska skadorna benämns ofta som trauma. Ordet trauma härstammar från grekiskan och betyder skada eller sår. Ett psykiskt trauma har alltid en social dimension, vilket gör att de kan kallas för psykosociala trauman (Thompson & Walsh, 2010). Psykosociala trauman uppstår ofta ur en kris och tvärtom. Kris innebär en hotande situation som genom val kan leda till en vändpunkt i livet. Vanligt är att definiera de psykiska skadorna utifrån traumarelaterade stresssymptom och psykiatriska diagnoser (Jacobsen, 2006a).

Till en början består symptomen ofta av akuta stressreaktioner (ASD) (Elklit & Christiansen, 2010). Enligt diagnosmanualen DSM-5 (American Psychiatric Association [APA], 2013) delas symptomen för akut stressyndrom in i följande kategorier: inträngande, dissociativa, undvikande och *arousal* symptom samt negativt stämningläge. Symptomen uppstår ofta direkt efter den traumatiska händelsen och måste hålla i sig i tre dagar till en månad för att få kallas akut stressyndrom (APA, 2013). Vanligt hos personer som utsatts för sexuella övergrepp är att de lider av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Efter en månad med PTSD-liknande symptom kan diagnosen PTSD ges (APA, 2013). En studie från USA visar att var tredje kvinna som blivit våldtagen utvecklar PTSD, till skillnad från de 5 procent kvinnor som får PTSD utan att ha utsatts för något brott (Kilpatrick, Edmunds & Seymour, 1992). De som lider av PTSD återupplever ofta det som hänt i form av *flashbacks*, de undviker saker som kan förknippas med det som hänt, de upplever en negativ förändring av kognitioner och stämninglägen och de är ofta överspända (APA, 2013). PTSD kan leda till långvariga fysiska effekter i form av smärta och sjukdomar, vilket ofta beror på den förhöjda stresshormonsnivån som påverkar komplexa hjärnfunktioner (Dedert, Calhoun, Watkins, Sherwood & Beckham, 2010). Komplex PTSD, som även kallas DESNOS (*disorder of extreme stress, not yet specified*), är ännu inte en erkänd diagnos inom DSM. Denna diagnos kan sättas efter upprepande traumatiska händelser som pågått under en tid, där det även finns med en mellanmänsklig dimension. Samma symptom förekommer som vid PTSD, samt förändringar som drabbar personlighetens struktur (Michel, Lundin & Otto, 2001).

Dissociativa drag är vanligt förekommande hos personer som blivit traumatiserande (Dancu, Riggs, Hearst-Ikeda, Shoyer & Foa, 1996). I DSM-5 benämns dissociativa drag som ”a disruption of and/or discontinuity in the normal integration of consciousness, memory, identity, emotion, perception, body presentation, motor control, and behavior” (APA, 2013, s. 291). Symptomen påverkar medvetandet och beteenden samt känslan av kontinuitet i upplevelser, vilket kan göra att det sker en depersonalisering, att identiteten splittras och att överklighetskänslor tar över. Mentala funktioner som normalt går att kontrolleras kan påverkas, vilket bland annat kan leda till minnesförluster (APA, 2013).

Vid kris och trauma är starka känslomässiga reaktioner vanliga, i form av skuld, skam, ledsamhet, rädsla och ilska (Amstadter & Vernon, 2008).

Tidigare studier på personer som utsatts för sexuella övergrepp har fokuserat på stressreaktioner och symptom, som uppstår vid trauma (Naragon-Gainey, Simpson, Moore, Varra & Kaysen, 2012). Tydligt är att övergreppen har en stark negativ påverkan på de utsatta. I denna studie undersöks något som ligger bortom symptomen, något som glömts bort inom forskning på denna grupp av utsatta människor. Det handlar om den drabbade personens identitet, något som är viktigt att ha kunskap om för att visa att ett värdigt liv efter övergreppen är möjligt.

Identitet

Identitet är ett mångfacetterat begrepp med flera olika teoretiska bakgrunder, såsom sociologiska, historiska, psykologiska, filosofiska, antropologiska och teologiska. Det är inte förrän på senare år som försök gjorts till en sammanställning av begreppets innebörd och forskningsläge (Schwartz, Luyckx & Vignoles (Red.), 2011).

Vad är identitet? Nationalencyklopedin (2014) definierar identitet som ”likhet, den relation som karakteriseras av att den alltid råder mellan, och endast mellan, en individ (eller ett objekt) och individen själv (objektet självt)”. Ofta består begreppet identitet av explicita och implicita svar på frågorna ”Vem är du?” eller ”Vem är jag?” (Schwartz et al. (Red.), 2011). Vanligt inom existerande identitetsforskning är att fokus ligger på olika nivåer för begreppet: den individuella eller personliga identiteten, den relationella identiteten och den kollektiva identiteten (Sedikides & Brewer, 2001). En fråga som är vanlig att ställa sig inom forskning är om identitet är av en enkel (Erikson, 1963) eller multipel karaktär (Rattansi & Phoenix, 2005). Skillnader och likheter mellan begreppet *identitet* och begreppet *själv*, som används i begreppen självkänsla och självförtroende, har varit omdebatterat (Côté & Levine, 2002). Distinktioner mellan flytande och stabil identitet är av vikt inom identitetsforskning (Brubaker & Cooper, 2000; Rattansi & Phoenix, 2005). Relevant är att ställa sig frågan om identitet är något som upptäcks eller något som personligen eller socialt skapas (Waterman, 1984). Denna studie fokuserar på identitet utifrån narrativa identitetsteorier.

Narrativ identitet. “Identity is not a sudden and mysterious event, but a sensible result of one’s life story” (Gergen & Gergen, 1988, s. 19). McAdams (1985) var först med att presentera en fullständig teoretisk modell för narrativ identitet. Hon menar att narrativ identitet handlar om att internalisera en berättelse om sig själv, för att skapa förståelse och mening i sitt eget och i andras liv. Berättelsen är en del av en

rekonstruktion av individens minnen från det förflutna, samt en förväntan och föreställning om hur framtiden kan komma att se ut. Det är vanligt att en narrativ identitet börjar utvecklas i sena tonåren, för att sedan vara en pågående process som fortsätter hela livet. I den narrativa identitetsutvecklingen har kulturella och sociala normer och metaforer stor betydelse (McAdams, 1985). Den narrativa identiteten är i linje med Eriksons (1963) teorier om att organisera livet utifrån tiden. Erikson (1963) menar att identitet handlar om att en person ska känna ett ”accrued confidence that the inner sameness and continuity prepared in the past are matched by the sameness and continuity of one’s meaning for others” (s. 261). Att vara en vuxen individ innebär att skapa sitt liv som en dynamisk berättelse med dimensioner både bakåt och framåt i tiden (Erikson, 1963). Då personer återberättar sina livshistorier för att skapa en känsla av mening och förståelse, finner de ofta en ny känsla av att vara sig själva (Brennan, 2001). McAdams (1997, 2006) tror att endast ett fåtal individer upplever en total integration av livet i vår föränderliga värld. Raggatt (2006) motsätter sig att livet kan upplevas som en enhet utifrån livsberättelser. Han anser att livet är för komplext för att det ska vara möjligt och tror istället att människan har en rad olika narrativa identiteter med motsatta sidor, som konkurrerar med varandra. Hermans (1996) menar att livsberättelser består av olika röster om sig själv som uttrycker sig på olika sätt.

Identitetens syfte. Erikson (1968) skriver, utan att direkt ha en kristen utgångspunkt: “How did man’s need for identity evolve? Before Darwin the answer was clear; because God created Adam in His image, as a counter player of His identity [...] I admit to not having come up with any better explanation” (s. 40). Det finns olika motiv bakom en individs utvecklande av identitet. Vanligtvis är motiven styrda av dess känslomässiga konsekvenser (Leary, 2007). Mycket litteratur har fokuserat på självkänsla som motiv vid utvecklandet av identitet. Det är till exempel vanligt att människor strävar efter en framtida identitet som ökar deras självkänsla, medan identiteter som sänker självkänslan undviks (Vignoles, Manzi, Regalia, Jemmolo & Scabini, 2008).

Kontinuitet är ett motiv som handlar om känslan av att dåtidens, nutidens och framtidens identiteter är sammankopplade (Apter, 1983; Côte, 2009). Detta motiv är nära sammankopplat med McAdams (1985) narrativa identitetsteorier. Erikson (1968) påpekar vikten av att ha en känsla av likhet och kontinuitet i livet. Vignoles et al. (2008) visar på människans strävan efter en framtida identitet som upprätthåller

känslan av kontinuitet. Känslan av kontinuitet är något som är tydligt i den narrativa skolans syn på identitet (McAdams, 1985). Att vara särskild från andra är ett annat starkt motiv för ett identitetsutvecklade (Vignoles, Chryssochoou & Breakwell, 2000). Att en person upplever att identiteten har en mening utifrån en känsla av kontinuitet och särskiljning från andra, innebär inte att individen nödvändigtvis upplever en subjektiv mening med sin identitet (Vignoles, 2011).

Att söka efter mening med ens existens har länge ansetts vara viktigt för det psykologiska välbefinnandet. Det anses även vara ett motiv till att utveckla en identitet (Baumeister, 1991; Frankl, 1962). Upplevelsen av att vara en meningsfull del av en meningsfull värld blir extra viktigt när människan möter svårigheter i livet (Vignoles, 2011). Heine, Proulx och Vohs (2006) menar att människor ofta möter olika hot i livet på liknande sätt, på grund av att det finns en längtan efter att se en mening i det som sker. Det kan till exempel handla om hot mot självkänslan, ovisshet inför framtiden, avvisande av andra och upplevelser som påminner om ens dödlighet. De argumenterar för att en känsla av mening föregår de andra motiven bakom identitet. Samtidigt är de medvetna om att det handlar om komplexa psykologiska processer, vilket gör det svårt att säga vad som föregår vad (Heine et al., 2006). Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt och Schimel (2004) ifrågasätter hur det överhuvudtaget är möjligt för en individ att utveckla en självkänsla om personen inte har ett värdesystem att referera till.

Två andra motiv bakom identitet är människans strävan efter att åstadkomma något i världen samt att känna tillhörighet (Apter, 1983). Banduras (1997) teori om *self-efficacy* visar att tron på den egna förmågan ökar prestationen. Det finns en tydlig koppling mellan upplevelsen av att vara kompetent och subjektivt välbefinnande (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe & Ryan, 2000). Tillhörighet, som handlar om en känsla av samhörighet och att känna sig accepterad av andra, är vanligt förekommande i teorier om identitetens syfte (Brewer, 1991; Leary, 2005).

Både den narrativa skolans syn på identitet och olika motiv till att utveckla en identitet, kan kopplas till existentiella tankegångar om livet, vilket denna studie valt att fokusera på. Vid ett psykosocialt trauma finns det mycket som kan göras begripligt genom en process av berättande och meningsskapande. Genom existentiella teorier får vi en större förståelse för vår identitet och det vi varit med om. För att trauma ska kunna förstås utifrån ett existentiellt perspektiv, undersöker denna studie hur

människans olika dimensioner påverkas av den traumatiska upplevelsen (Deurzen, 1997; Thompson & Walsh, 2010).

Existentiellt perspektiv

Kortfattat försöker den existentiella terapeuten hjälpa klienten med hennes eller hans dagliga ångest och att finna en mening i tillvaron, utifrån de val individen gör (Bugental, 1978; Jacobsen, 2006a; May, 1996; Yalom, 1980). Existentialister anser att det finns begränsningar i synen på trauma som enbart en samling symptom som kan sammanföras i en psykiatrisk diagnos. Att se kriser som avvikelser som bör behandlas förminskar livets mångfald (Jacobsen, 2006a). I existentiell litteratur är begreppet *identitet* inte vanligt förekommande, istället tycks begreppet *själv* användas. Jacobsen (2006a) nämner i sin bok *Existensens psykologi* självet innebär:

De existentiellt inriktade tänkarna betraktar självet som något personen väljer åt sig, något han bringar till existens. Människans själv är hela tiden i tillblivelse. Det skapas genom handlingar. Det ligger inte fast vid någon tidpunkt, eftersom det alltid är i vardande. (s. 210)

Spinelli (1996) menar att det finns svårigheter med att använda ordet själv eftersom det ger föreställningar om att vara något fast och stabilt. Han föredrar istället begreppen *självdefinition* eller *självbild* (eng. *self-construct*). Det gör en persons självupplevelse till något föränderligt, som genom mötet med världen och andra människor formar en struktur (Spinelli, 1996).

Deurzen (1997) menar att människan består av en fysisk, social, psykologisk och andlig dimension. Det är dimensioner som påverkar hur en person upplever sig själv. Den fysiska dimensionen är vår relation mellan vår kropp och omgivning. Den sociala eller kulturella dimensionen handlar om hur vi relaterar till andra. Den psykologiska dimensionen innefattar personlighet, karaktär och mentala processer, medan den andliga dimensionen handlar om hur vi bemöter världen på ett andligt plan (Deurzen, 1997).

Traumats existentiella påverkan. En definition av sexuellt trauma innefattar vanligtvis både själva våldshandlingen och det påtagliga lidandet som alltid blir en följd av övergreppet (Yuan, Koss & Stone, 2006). När en person utsätts för en traumatisk händelse, såsom sexuella övergrepp, utsätts offrets kropp för ett brott. Det kan upplevas som att något rent kroppsligt tas ifrån personen, som en förlust

(Jacobsen, 2006a, 2006b). Precis som traumatiska händelser väcker tankar om döden, kan även traumat leda till allvarliga fysiska sjukdomar som gör att dödligheten fortsätter göra sig påmind (Kendall-Tackett, 2009).

Det sociala livet påverkas ofta av traumatiska händelser och PTSD, i form av isolering, stigmatisering och svårigheter i sociala relationer (Nietlisbach & Maercker, 2009a, 2009b). Traumatiska konsekvenser är beroende av hur kulturen ser på det som hänt (Bonanno, 2004; Conner, Davidson & Lee, 2003). Kön, etnicitet och klass kan påverka hur en person upplever och bemöter traumat (Bracken, 2002; Summerfield, 2004; Thompson, 2009). Heideggers (1962) koncept *being-towards-others* går emot idén om att en individ går att förstås utan att bejaka dess sociala kontext. Existentiella teorier är kritiska mot att se på trauma utifrån endast individnivå (Craib, 2009; Bracken, 2002). Det är viktigt att vara medveten om kulturella antaganden om sexuella övergrepp, som till exempel kan påverkas av patriarkala maktstrukturer där mannen är överlägsen kvinnan eller där kvinnan anses vara ett sexobjekt (Kelland, 2011). Sociala faktorer påverkar hur den drabbade personen väljer att berätta sin livsberättelse (Thompson & Walsh, 2010).

Traumats påverkan på människans psykologiska dimension handlar ofta om en omdefinition av sig själv (Deurzen, 1997). På ett psykologiskt plan kan människan uppleva att hon i traumat förlorar en bit av sig själv. Det kan röra upplevelsen av att ha förlorat ett samband med sina sinnen eller sin själ, eller om existentiella förluster av sig själv och andra (Jacobsen, 2006a, 2006b). Spinellis (1997) begrepp *dissocierat medvetande* kan förklara förlusten av att känna igen sig själv. Det handlar om att människan delar upp sig själv, där upplevelser kopplat till traumat placeras i en del och positiva minnen i en annan. Det dyrbara självet placeras på den icke-hotande sidan, för att inte känslor såsom förödmjukelse ska hota personens identitet (Spinelli, 1997). Herman (1997) visar på traumatiserade personers behov av att återupptäcka sig själva, samt att dela sina upplevelser med personer som upplevt något likande.

Ett trauma kan ha stora effekter på människans andliga dimension (Park, Cohen & Murch, 1996). För personer som blivit traumatiserade kommer döden ofta nära, vilket kan göra att livets glädje, mening, värde och syfte blir tydliga (Frankl, 1969; Yalom, 1980). Hills (2002) skriver att: "The root of all trauma is not just the shock or the pain itself, which may be distressing enough; it is the confrontation with the death terror" (s. 156). I Jacobsens (2006a, 2006b) teorier om förlust ingår förlust

av mening och världsbild. Kriser medför inte bara förluster utan kan även fungera som öppnare för ens existens, vilket Jacobsen (2006a, 2006b) visar på genom metaforen om en spricka i marken. Sprickan gör att personen kan titta djupt in i det som hänt, vilket kan vända krisen till något existentiellt som kan visa på nya möjligheter i livet (Jacobsen, 2006a, 2006b). Den närhet till döden som traumat ofta medför kan leda till en större längtan efter att ha en mening livet (Frankl, 1962, 1969). På samma sätt som känslan av samhörighet anses påverka en individs sociala liv, kan den ha en andlig påverkan (Canda & Furman, 2009; Thompson, 2007). Samhörighet efter en traumatisk händelse visade sig vara viktigt efter erfarenheter från tragedin 11 september 2001 (Carol, 2004). Då trauma kan upplevas som om marken vi står på rycks bort och att vi förlorar oss själva, blir gemenskap extra viktigt för att kunna växa i förtroende till omgivningen igen (Raphael, 1986).

Identitet och trauma. Inom tidigare forskning har mycket fokus legat på den sexuella identitetsutvecklingen hos personer som utsatts för sexuella övergrepp i barndomen (Walker, Hernandez & Davey, 2012). Andra aspekter av identitetsutveckling, i samband med sexuella trauman som uppstår i vuxen ålder, saknas det kunskap om.

Attig (2002) liknar trauma vid en förlust i livet och nämner två olika smärtor som uppstår vid den sorg som förlusten medför. Det är dels en själslig smärta, då normaliteten i livet går förlorad, och dels en andlig smärta, som ger känslor av hopplöshet och glädjelöshet. Båda typer av smärta går att koppla till ontologisk trygghet som är ett existentiellt koncept. Det psykosociala fenomenet ontologisk trygghet innefattar både en fysisk trygghet och en identitetstrygghet. Utifrån ett existentiellt perspektiv anses identitet vara en process som är mer av flytande än stabil karaktär (Thompson, 2010). Vår identitet uppstår utifrån våra val, hur andra svarar på dessa och hur vi svarar på andras val. En flytande identitet kräver en känsla av mening som sammanför dåtid med framtid. Trauma och sorg förstör känslan av att upplevelser hänger samman längs en tidslinje, vilket leder till att identiteten och den ontologiska tryggheten hotas. Tryggheten står för förmågan att hantera livets osäkerheter, att känna att dåtid och framtid hänger samman trots allt det osäkra. Ett upprätthållande av denna trygghet innebär att personen har ett tillräckligt stort självförtroende för att möta livets förändringar, förluster och konflikter (Thompson & Walsh, 2010). Det här kan liknas vid Tillich (1977) innebörd av *livsmod*. Webb

(2006) menar att trygghet innebär att känna sig säker i mötet med framtida händelser. Trauma kan förgöra en persons självförtroende och ta bort tryggheten och förmågan att lita på någon eller något (Thompson & Walsh, 2010). Det är som om ens existens är hotad, vilket skapar existentiell ångest (Jacobsen, 2006a), eller livsångest som Tillich (1977) kallar det.

Identitet och världsbild. Psykiatrikern och tänkaren Scott Peck (2003) skriver i sin bok *The road less travelled*:

In supervising other psychotherapists I rather routinely find that they pay too little, if any, attention to the ways in which their patients view the world [...] But the fact of the matter is that everyone has an explicit or implicit set of ideas and beliefs as to the essential nature of the world. (s. 186)

Geertz (1973) definierar världsbild som:

A system of symbols, which acts to establish powerful, pervasive and long-lasting moods and motivations in men by formulating conceptions of a general order of existence and clothing these conceptions with such an aura of factuality that the moods and motivations seem uniquely realistic. (s. 90)

Erikson (1968) anser att människan har ett behov av en personlig ideologi, för att en tydlig identitet ska kunna utvecklas. På liknande sätt påstår Spinelli (1997) att den strukturering som sker av en persons självupplevelse och som ger självbilden en stabilare karaktär, hålls samman av trosuppfattningar och övertygelser om världen. Exempel på sätt att forma en ideologisk världsbild är genom att ha en andlig tro (Gebelt & Leak, 2009). *The assumptive world theory* visar hur antaganden om världen och oss själva ger en känsla av att ha ordning och att känna igen oss själva. Världsbilden påverkar våra beteenden och val i livet. Det uppstår ofta förvirring kring dessa antaganden då något traumatiskt händer, vilket gör att identiteten hotas (Janoff-Bulman, 1985; Janoff-Bulman, 1989; Janoff-Bulman, 1992; Janoff-Bulman & Hanson-Frieze, 1983). Tre positiva antaganden utmanas vanligtvis vid traumatiska händelser: den positiva självbilden, föreställningar om att inte vara sårbar och synen på världen som en meningsfull plats (Janoff-Bulman & Hanson-Frieze, 1983).

Almedom (2005) menar att känslan av sammanhang (KASAM) leder till ökat hopp inför framtiden. En känsla av sammanhang har visats vara en viktig faktor vid

stresscoping inom flera teorier (Bandura, 1977; Kobasa, 1979). Det handlar om en inre samstämmighet där omgivningen uppfattas som förståelig, hanterbar och meningsfull, med hänsyn tagen till individens världsbild (Antonovsky, 1987). Utifrån Parkes (1971) syn på trauma som psykosociala övergångar, visar han på traumatiserade personers behov av att finna nya sätt att se på världen och deras plats i den. På liknande sätt menar Stolorow (2007) att en persons upplevelse av att vara i världen efter ett trauma ofta förändras till något osäkert och oförutsägbart. Antaganden om sig själv och världen kan påverkas av var den som blivit sexuellt utnyttjad lägger skulden. Att skylla på sig själv kan göra att den utsatte inte behöver finna en mening i det som hänt eller ifrågasätta synen på världen. Att attribuera skulden utanför sig själv kan kopplas samman med att se världen som mindre god och att se sig själv som mindre värdig (Ullman, 1997). Janoff-Bulman (1979) menar att skuldbeläggning sig själv, i form av att skylla på sitt beteende och inte på sin person, ger en känsla av kontroll och en möjlighet att fortsätta se världen som en rättvis plats. Studier har visat på betydelsen av förlåtelse vid sexuellt trauma, särskilt förlåtelse av sig själv, för läkande och bättre psykisk hälsa (Copeland, Johnson & Olson, 2008).

Identitet och mening. Enligt Frankl (1962, 1969) finns det alltid mening i tillvaron oavsett omständigheter, vilket han själv fick erfara under åren i andra världskrigets koncentrationsläger. Det är sökandet efter denna mening som är huvudmotivet till att fortsätta leva. Mening finns i det vi gör, i upplevelser eller i valet av inställning till svåra situationer (Frankl, 1962). Jacobsen (2006a) menar, utifrån tankegångar av Bollnow (1966, 1976), att: "Krisen innebär en möjlighet till rening för personen och får avgörande betydelse för personens fortsatta livsinriktning. Krisen innebär ett brott mot det förgångna, en smärtsam och förtvivlad process, samt etablering av en ny livsvärld" (ss. 48-49). Calhoun och Tedeschi (1999) visar på hoppets betydelse för att en traumatiserad person ska kunna gå vidare och utvecklas. Det handlar om att se traumat som en möjlighet till positiv utveckling, utan att förneka smärtan. Orbach (2008) kallar den här möjligheten en gåva:

The gift can take many forms. It can be a new outlook on life, true maturity, increased understanding of others, the satisfaction of being able to withstand the suffering and survive it, or the ability to share and teach others what one has learned. Recognizing the gift in any hardship gives meaning to the suffering. It can turn weakness into strength, inferiority into pride, and the

sense of helplessness into potency. (s. 311)

Identitet och mening förenas i definitionen av andlig identitet som: “A persistent sense of self that addresses ultimate questions about the nature, purpose, and meaning of life, resulting in behaviors that are consonant with the individual’s core values” (Kiesling, Sorell, Montgomery & Cowell, 2008, s 51). McAdams (1993) menar att vi skapar mening utifrån händelser som passar ihop med våra tidigare narrationer om livet för att förstå och känna igen oss själva. I Ahrens, Abeling, Ahmad och Hinmans (2010) studie framgår det att många av dem som utsatts för sexuella övergrepp använder andlig *coping* för att finna mening och tröst. I en annan studie visar Frazier, Tashiro, Berman, Steger och Long (2004) att religiös *coping* efter sexuella övergrepp kan leda till posttraumatisk tillväxt. Burke Draucker (2001) har i sin studie om sexuellt våld, desillusion och meningsskapande visat att insikten om att vi lever i en våldsam värld, där samhället accepterar våld mot kvinnor, tvingat de utsatta att på egen hand skapa ett bättre liv. Det ger våldshandlingen en ny mening i deras liv. Att skapa ett bättre liv på egen hand handlar om att sträva efter trygghet, stå upp för rättvisa och att vända något dåligt till något gott (Burke Draucker, 2001).

Posttraumatisk tillväxt

Posttraumatisk tillväxt (eng. *posttraumatic growth* [PTG]) innebär en positiv psykologisk förändring som sker till följd av svåra livsomständigheter. Det är något annat än att bara överleva (Tedeschi & Calhoun, 2004). Tedeschi och Calhoun (1996) har identifierat tre viktiga faktorer för PTG: självuppfattning, hur sociala relationer upplevs och livsfilosofi eller trosuppfattning. Calhoun och Tedeschi (2006) nämner även vilken av att lära sig hantera den känslomässiga stress som traumat medför. PTG kan uppstå utifrån narrativa rekonstruktioner, där en ny känsla av att vara sig själv skapas då den utsatte sätter ord på det som hänt (Calhoun & Tedeschi, 2006; Neimeyer, 2006).

Det varierar hur stor vikt som läggs vid en traumatisk upplevelse och hur stor påverkan den har på identiteten, livsberättelsen och världsbilden. PTSD-symptom tycks vara avgörande för de individuella skillnaderna (Berntsen & Rubin, 2006). Trots att PTG är något positivt som den utsatte bör sträva efter, kan det under en tid leda till minskat välbefinnande och ökad stress (Calhoun & Tedeschi, 2006). PTG bottnar sig alltid i ett lidande vilket gör dessa aspekter oundvikliga (Neimeyer, 2006). Nouwen

(2004) menar att ett accepterande av sin sårbarhet leder till nytt liv, eller frukt som han valt att kalla det:

Fruktbärande kommer däremot ur svaghet och sårbarhet. Och frukterna är speciella. Ett barn är en frukt som föds fram i sårbarhet, gemenskap är en frukt som mognar genom brustenhet som man delar, och närhet är en frukt som växer fram då man rör vid varandras sår. (s. för 4 januari)

Studier har visat att PTG efter våldtäkt är möjligt (Burt & Katz, 1987; Veronen & Kilpatrick, 1983). I en studie om PTG hos personer som utsatts för sexuella övergrepp visade majoriteten av deltagarna att de upplevde en positiv förändring efter två veckor. De positiva förändringarna ökade sedan med tiden (Frazier, Conlon & Glaser, 2001).

Mötet med den professionella hjälparen/behandlaren

Tidigare forskning om hur den professionella hjälparen/behandlaren påverkas av att möta den sexuellt traumatiserade, har mestadels varit inriktad på den traumatisering som dessa personer kan utsättas för (Chouliara, Hutchison & Karatzias, 2009). Att dagligen exponeras av levande och detaljerade berättelser om traumatiska upplevelser, gör att behandlaren själv upplever en del av det fruktansvärda som hänt. Det kan påverka hur behandlaren ser på sig själv, på andra och på världen. Både det privata och det professionella livet kan beröras (Pearlman & Mac Ian, 1995). Janoff-Bulman (1985) har utifrån kognitiva teorier visat att övertygelser och antaganden om sig själv och världen kan påverkas av att höra om andras traumatiska upplevelser. Klienternas berättelser innefattar ofta mycket otrygghet, maktlöshet och förstörd tillit. Om dessa berättelser integreras i behandlarens egen person är det lätt att drabbas av en ställföreträdande traumatisering (eng. *vicarious traumatization* [VT]), vilket skiljer sig från begreppen överföring och utbrändhet (McCann & Pearlman, 1990). VT grundar sig på den empatiska kontakten mellan behandlaren och klienten. Tre faktorer bidrar till VT: exponering för traumatiska berättelser, exponering för människors ondska mot varandra och att ta del av traumatiska händelser som återupspelas i behandlingsrummet. Det är inte möjligt att förbli opåverkad i arbetet med traumatiserade. Därför är det viktigt för behandlaren att vara medveten om egna inre processer som förändras under arbetets gång

(Pearlman & Saakvitne, 1995b). Nouwen skriver:

Who can listen to a story of loneliness and despair without taking the risk of experiencing similar pains in his own heart and even losing his precious peace of mind? In short: "Who can take away suffering without entering it? (s.79)

För att undvika VT föreslår Pearlman (1995) en balans mellan arbete, fritid och vila. VT har en koppling till behandlarens upplevelse av andlighet i livet, exempelvis som förlust av mening och förändring av världsbild. Studier har visat att behandlare med starka känslor av mening och sammanhang utsätts för en mindre risk att drabbas av VT (Pearlman & Saakvitne, 1995a). I en studie ansåg 44 procent av deltagarna att andlig *coping* hjälpte dem i arbetet med traumatiserade (Pearlman & Mac Ian, 1993). En annan studie visar att behandlare som träffar personer som utsätts för sexuella övergrepp och som har en hög arbetsbelastning, anser sig ha ett tillfredsställande andligt liv i högre grad än de som exponeras mindre för denna klientgrupp. Det skulle kunna bero på att ett andligt intresse hos behandlaren växer i mötet med existentiella frågor, att andligt välmående gör att behandlaren orkar träffa fler klienter eller att behandlare med mer tydliga livsåskådningar söker sig till denna typ av arbete (Brady, Guy, Poelstra & Brokaw, 1999).

Forskare har börjat intressera sig för hur VT påverkas vid arbete med sexuellt traumatiserade. I en studie av Chouliara, Hutchison och Karatzias (2009) har försök gjorts till en sammanställning av studier på ämnet. Resultaten, som bör tolkas med försiktighet på grund av metodologiska brister, har visat att personer som arbetar inom området sexuellt våld upplever en hög nivå av VT.

Sammanfattningsvis har det i tidigare forskning funnits forskare och tänkare som försökt applicera existentiella tankegångar på trauma och identitet. Ett fåtal empiriska studier har gjorts och tycks fortfarande vara i en inledningsfas. I den forskning som har gjorts har det visats att identitet utifrån narrativa och existentiella teorier påverkas av trauma. När det gäller forskning på identitet och sexuellt trauma, har knappt några studier gjorts. Läggs sedan ett existentiellt perspektiv på, finns det av författaren inte någon känd studie inom detta område. Denna studie motiveras därför av att inleda en meningsfull kunskapsutveckling på området, med kunskapsvinster på både teoretisk och praktisk nivå.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka professionella hjälpare/behandlars upplevelser av hur identiteten påverkas hos vuxna individer som utsatts för sexuella övergrepp. Studien avser även att undersöka hur den professionella hjälparen/behandlaren upplever att hennes eller hans identitet påverkas av att arbeta med vuxna personer som utsatts för sexuella övergrepp. Utifrån en existentiell teoretisk referensram ämnar studien att besvara följande frågor:

- Hur påverkas identiteten hos en vuxen individ som utsatts för sexuella övergrepp, utifrån den professionella hjälparen/behandlars perspektiv?
- Hur påverkas identiteten hos den professionella hjälparen/behandlaren som hjälper en vuxen individ som utsatts för sexuella övergrepp?

Metod

Kvalitativ metod

Studien har använt en kvalitativ metodansats med hänsyn tagen till studiens syfte att undersöka hur den professionella hjälparen/behandlaren upplever att identiteten påverkas hos en vuxen individ som utsatts för sexuella övergrepp, samt hur behandlars identitet påverkas av mötet med den utsatte. Kvalitativ forskningsmetod avser studera människans upplevelse av sin livsvärld, samt meningen av denna upplevelse (Kvale & Brinkmann, 2009). Tanken är att deltagarna ska berätta öppet om sina upplevelser, utan alltför mycket styrning från den som intervjuar (Zoglowek, 1999).

Forskning på området identitetsutveckling hos vuxna som bär på sexuella trauman, utifrån ett existentiellt perspektiv, lyser med sin frånvaro på forskningsfältet. Det gör att denna studie är av explorativ och induktiv karaktär, där ett öppet förhållningssätt intagits och där samband har undersökts hos de personer som blivit intervjuade. Studien ämnar inte göra anspråk på objektiv fakta, utan på tolkande och beskrivande erfarenhetsbaserad kunskap. Inte heller avser den finna kausala förklaringar (Kvale & Brinkmann, 2009). Istället för generaliserbarhet används begreppet överförbarhet. Det ger ett större ansvar till läsaren att bedöma hur pass väl studien går att överföras till andra kontexter, utifrån att ta del av en noggrann

procedur av studien (Willig, 2010). Syftet med studien är att ge en bred bild av undersökningsområdet, för att utifrån den inspirera och leda till vidare forskning på området (Kvale & Brinkmann, 2009).

Inga konkreta hypoteser fanns. Intervjuaren hade innan intervjuerna gjort en efterforskning på tidigare studier på området. Det gjordes för att få inspiration till utformandet av intervjuguide, samt för att veta vilka luckor som fanns inom forskning på området.

Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Hermeneutik. Med hänsyn tagen till fenomenet identitet och dess natur, sedd ur ett existentiellt perspektiv, gör hermeneutiken till en passande epistemologisk och ontologisk ansats. Den hermeneutiska tolkningen handlar om en process där delarna tolkas utifrån helheten och tvärtom. Det skapar en hermeneutisk cirkel som leder till en djupare, godtagbar och gemensam förståelse av intervjumaterialets underliggande mening (Kvale & Brinkmann, 2009). Ansatsen är passande ur en epistemologisk synvinkel med tanke på identitetens dubbla natur av att både vara det som observeras och den som observerar, samt med tanke på den mening människan eftersträvar att ge sitt liv och sin identitet (Frankl, 1962, 1969). Viktigt är att poängtera att det i denna studie finns två olika typer av mening som innefattas av meningsbegreppet. Dels är det den tolkande meningen som just nämnts och dels den existentiella meningen som människan upplever i sin tillvaro. Det finns inga uttalade metoder inom hermeneutiken (Ödman, 2007). Kvale och Brinkmann (2009) har utvecklat riktlinjer för hermeneutisk tolkning. De anser att det är viktigt är att finna ett inre sammanhang i materialet med frånvaro av logiska motsägelser. Tolkningar av sekvenser testas mot materialets helhet. Materialet ska bedömas som autonomt där fokus ska ligga på dess innebörd av ett tema. Kunskap bör finnas om materialets tema, samt en ödmjukhet inför att inte finns några förutsättningslösa tolkningar. Tolkningar är mer än det direkt återgivna och bör leda till en utökad och förnyad förståelse av det undersökta fenomenet (Kvale & Brinkmann, 2009). Viktigt att ta hänsyn till är det historiska och kulturella sammanhangets betydelse, för att de tolkande meningar som analysen rekonstruerar ska vara så verklighetsnära som möjligt (Alvesson & Sköldberg, 2008). Studien utgår från en relativistisk ontologisk ansats där det kan finnas olika tolkningar för ett och samma fenomen (Willig, 2010).

Existentiell hermeneutik. Inom existentiell hermeneutik är den vanliga värld som människan lever i det viktiga, innan rationaliserande och abstraherande analyser av den sker. Människans plats och existens i världen står i fokus (Alvesson & Sköldberg, 2008). Den existentiella hermeneutiken försöker förstå människans livsvärld genom att analysera hennes existentiella grundvillkor (Ödman, 2007). Det är en form av aletisk hermeneutik som skiljer sig från den objektiverande hermeneutiken, genom att byta ut polariteten mellan subjektet och objektet. Istället handlar det om att avslöja det fördolda. Den existentiellt hermeneutiska cirkeln består av en pendling mellan författarens förförståelse och den som intervjuas förståelse (Alvesson & Sköldberg, 2008). Tre tydliga tankegångar har tagits från fenomenologin: kunskap som intuitiv, kunskap baserad på upplevelser, och avsiktlighet oberoende av tid och rum. En individ ingår i en cirkulär tidshorisont där dåtid och framtid förenas i nutid, där människan är fri att välja det som ska komma. Relationen till andra och förståelsen av andra undersöks genom att gå in i dessa individers världar av meningar. Där går det inte att skilja på tolkaren, som är subjektet, och det som ska tolkas, objektet (Alvesson & Sköldberg, 2008). En tolkning av en människa, precis som av ett intervjumaterial, är en pågående process som aldrig tar slut. Människan får ständigt nya existentiella insikter om sig själv. För att kunna förstå och närma sig människans existens krävs en ödmjukhet inför att en förståelse skapas tillsammans med den andra (Gadamer, 2007). I den tolkande processen bör författaren fråga vad det är för grundläggande fråga som ligger bakom det som sägs. Författaren kliver själv in i intervjumaterialet och låter sin egen värld smälta samman med den andres livsvärld (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Förförståelse

Förförståelsens påverkan är oundvikligt inom all typ av kvalitativ forskning. Forskaren strävar efter att bli så medveten som möjligt om sina antaganden, fördomar och tolkningar om det som ska studeras, genom att reflektera över sina egna värderingar, tro, intressen och upplevelse av identitet (Willig, 2010). Zoglowek (1999) visar på vikten av att inte låta förförståelsen styra i forskningen, samtidigt som han betonar att det är positivt att forskaren har tidigare erfarenheter inom ämnet för en ökad förståelse för det som studien ämnar undersöka. Enligt existentiell hermeneutik bär människan alltid på olika förföreställningar från sin historia. Förförståelse krävs för att förståelse ska vara möjligt, samtidigt som det kan vara ett hinder till förståelse.

Det är därför inom existentiell hermeneutik viktigt att gå mellan den andres värld och det egna referenssystemet. På så sätt får vi en större förståelse för den andres referenssystem, samtidigt som vår egen livsvärld förändras och fylls på med nya insikter (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Som författare till denna studie har jag personliga erfarenheter av att arbeta med personer som utsatts för sexuella övergrepp. Det har gett mig en inblick i hur dessa personer uppfattar sin identitet och sin omvärld, samt vad för negativ påverkan de sexuella övergreppen har på dem. Inledningsvis i studien satte jag mig in i tidigare forskning på området, vilket gav kunskap om forskningsläget och relevanta teorier.

Liksom intervjudeltagarna reflekterat över sin egen identitet och hur denna har påverkats av att arbeta med personer som blivit sexuellt utnyttjade, har jag som författare reflekterat över hur arbetat med denna grupp av utsatta och sårade människor påverkat mig. Arbetet har ofta gripit tag i mig och levt med mig på ett sätt som är annorlunda mot andra arbeten. De människor jag mött och de livsöden jag fått lyssna till har haft en påverkan på hur jag ser på mig själv. Framför allt har det gett insikten om att våga bli berörd av andra för att andra ska kunna bli berörda mig, på samma sätt som att tillåta sig själv att bli hjälpt för att kunna hjälpa.

Något som är viktigt att reflektera över är min människosyn och världsbild, då dessa kommer i fokus hos de intervjuade i denna studie. Själv har jag en uttalad religiös tro. Tron påverkar min syn på människan och hennes identitet, i form av att tro på att det finns en djupare mening och tanke bakom vilka vi är. Jag tror att vi endast finner en sann identitet bortom oss själva, som i mitt fall är i Gud. Som studiens författare har jag ett intresse för ämnet i sig och för utökad kunskap inom detta. Mycket fokus har inom forskning legat på diagnoser och symptom, men erfarenheter säger att identiteten är minst lika viktig att arbeta med. Som psykologstudent ser jag betydelsen av att utgå från ett existentiellt perspektiv, där världsbild och mening står i centrum, ett perspektiv som ofta glöms bort i utövandet av psykologens profession.

Urval och rekrytering

Urval vid kvalitativa studier sker utifrån systematiskt uppsatta kriterier (Holme & Solvang, 1997). Kriterierna för denna studie var att deltagarna skulle vara behandlare eller professionella hjälpare som arbetade med att hjälpa personer som utsatts för sexuella övergrepp i vuxen ålder. Arbetets karaktär skulle vara sådant att

intervjupersonen i arbetet hade en nära relation till den utsatte, i form av till exempel stödjande eller behandlande samtal. Högst tre personer från samma arbetsplats fick delta. Utifrån en genomsökning av hemsidor på internet hittades personer från olika arbetsplatser i Sverige och Nederländerna som kunde tänkas uppfylla studiens urvalskriterier. Dessa personer kontaktades via e-mail med information om studiens intervjuare och författare, syftet med studien, kriterierna för deltagande, samt plats, tid och längd för intervjuerna. Varför de kontaktade verksamheterna verkade passa studien nämndes också. Sammanlagt visade tolv personer intresse för deltagande i studien. Av dessa intervjuades nio, vilket ansågs vara ett tillräckligt antal med tanke på studiens syfte och omfång. En av intervjuerna var en pilotintervju och har därför inte tagits med i analysen. Intervjupersonen i pilotintervjun kallas inte för deltagare i studien.

Deltagare. Åtta deltagare var med i studien. Av deltagarna var tre män och fem kvinnor, med åldersfördelningen 35 år till 77 år. Deltagarna var av fyra olika nationaliteter. De hade arbetat mellan 2 till 40 år med att hjälpa vuxna personer som utsatts för sexuella övergrepp. Professioner som var representerade var socialarbetare, psykologer, läkare och teologer. Flera av dem var även vidareutbildade till psykoterapeuter. Deltagarna kom från sex olika arbetsplatser, från olika städer i Sverige och Nederländerna. Arbetsplatserna skiljde sig åt i form av att vara olika sorters verksamheter med olika inriktningar och arbetssätt. En del av deltagarna bedrev stödsamtal, medan andra hade längre psykoterapeutiska behandlingar med bland annat kognitiva-beteende, psykodynamiska och EMDR-inriktningar (*Eye Movement Desensitisation and Reprocessing*). Vissa av deltagarna hade flera olika arbetsplatser där de arbetade med sexuellt traumatiserade personer. Samtliga deltagare arbetade främst med att hjälpa personer som utsatts för allvarigare former av sexuella övergrepp, exempelvis våldtäkter. I fortsättningen kommer de intervjuade att kallas för behandlare. De personer som behandlarna i sitt arbete hjälpte, kommer att kallas för klienter, oavsett om de på vissa arbetsplatser kallades för patienter.

Intervjuer

Samtliga intervjuer genomfördes i avskilda rum på deltagarnas arbetsplatser, utifrån deras önskemål. Det var fördelaktigt för att få en så gedigen presentation av deras arbetsrelaterade livsvärld som möjligt (Kvale & Brinkmann, 2009). Vid intervjuerna deltog endast intervjuaren och deltagaren. Som psykologstudent ansåg intervjuaren sig ha goda kunskaper i utförande av intervjuer, utifrån erfarenheter från

utbildningen. Innan intervjuerna genomfördes gavs information om att intervjun skulle komma att ta cirka en timme, kortfattat vad studiens syfte var samt att intervjun skulle komma att spelas in. Deltagarna fick skriva på om informerat samtycke (se bilaga 2), i enlighet med Kvale och Brinkmanns (2009) riktlinjer. Efter varje intervju ställdes frågan om deltagarna ville lägga till något som ännu inte tagits upp samt hur de upplevt intervjusituationen. Varje intervju tog mellan 45 minuter och 80 minuter. Vanligast var att de tog cirka 70 minuter. Intervjuerna genomfördes i september och oktober 2014. Ljudinspelningarna och de påskrivna informerade samtyckena förvarades efter intervjuerna på en säker plats dit obehöriga inte hade tillträde.

Material

Intervjuerna utgick från en intervjuguide (se bilaga 1) som studiens författare skapat utifrån eget intresse, tidigare forskning och egna erfarenheter från området. Mycket inspiration hämtades från ett utformat frågeformulär, som ämnar mäta världsbild och identitet vid trauma, kriser och förluster (Pérez-Sales et al., 2012). Intervjuguiden utvecklades efter riktlinjer för semistrukturerad intervju, utifrån Kvale och Brinkmanns (2009) rekommendationer. Efter en pilotintervju redigerades intervjuguiden. Vid pilotintervjun försäkrades det om att intervjusituationen varit bekväm för den som intervjuades, samt om det var något mer som borde läggas till i intervjun. Vissa frågor sammanfattades i mer övergripande frågor, andra frågor togs bort medan andra lades till. Detta gjordes för att få ett så naturligt flöde som möjligt i intervjun, samt för att garantera täcka de områden som studien ämnade undersöka. Samtliga frågor användes under alla intervjuer, men med olika konkretiserande följdfrågor. Om intervjudeltagaren redan berört ämnet tidigare i intervjun, ställdes inte alltid samtliga frågor. Frihet att välja ordningsföljd för frågorna och tidslängd för uppehållandet vid dem, var viktigt för att skapa ett så naturligt samtal som möjligt.

Tematisk analys

Tematisk analys användes som en egen analysmetod (Braun & Clarke, 2006; Zoglowek, 1999). Inom tematisk analys identifieras, analyseras och rapporteras teman, som är mönster av svar och meningar som framkommer i det insamlade materialet. Vad som anses vara ett tema kan variera utifrån vilken betydelse temat får, hur ofta temat förekommer och hur mycket utrymme det tar. Det är upp till forskaren att bestämma vad som är ett tema (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analys är

passande ur en existentiell hermeneutisk synvinkel, där förförståelsen till ämnet omvandlas till förståelse i analysen. Det är intervjudeltagarnas upplevelser som står i centrum, samtidigt som hänsyn tas till den historiska och kulturella kontexten (Alvesson & Skoldberg, 2008). Då studien från början hade en tydlig frågeställning, har teman identifierats i linje med denna. Tematisk analys har blivit kritiserad för att vara för flexibel, utan någon specifik teoretisk förankring och att forskaren kan välja sitt eget arbetssätt med metoden. Det är därför extra viktigt att visa på ett tydligt tillvägagångssätt av studien (Braun & Clarke, 2006). Den intervjuades upplevelse och beskrivning av världen har varit central i analysen, samtidigt som det skett en konstant process fram och tillbaka mellan delarna och helheten i intervjumaterialet (Kvale & Brinkmann, 2009).

För en noggrann analys, som för läsaren är enkel att följa, användes Braun och Clarkes (2006) sex faser i tematisk analys. Ett avsteg gjordes från dessa då initialt endast två slumpmässigt utvalda intervjuer transkriberades och tematiserades, istället för en direkt transkribering och tematisering av hela materialet. Efter tematisering av dessa intervjuer transkriberades relevanta delar av resterande intervjuer. Det gjordes med hänsyn tagen till studiens kvalitet, till den tid som fanns tillgodo och till omfånget av intervjumaterial. De intervjuer som var på engelska transkriberades på engelska.

Vid fas ett lästes det transkriberade materialet igenom för att bli bekant med det och för att få en helhetsbild av det. Materialet var redan väl känt eftersom intervjuaren och författaren, som transkriberade och analyserade materialet, var samma person. Transkripten lästes igenom ett flertal gånger för att finna ett djup och en bredd i texten. Samtidigt antecknades möjliga intressanta teman i linje med studiens syfte (Braun & Clarke, 2006).

Vid fas två antecknades intressanta och relevanta utdrag från materialet, som sedan kodades med några nyckelord. Kontexterna koderna hämtats ur tydliggjordes genom anteckningar. Det fanns en öppenhet inför att se och skriva ner så många passande koder som möjligt, samt inför att samma utdrag kunde passa under olika koder. Främst valdes utdrag som passade studiens syfte (Braun & Clarke, 2006).

Exempel på utdrag:

”Men det är klart att det får enorma konsekvenser om barn inte får med sig att världen

är en god plats...”

”Alltså hos båda de här frågorna blir det en så enorm skillnad om jag har en utsatthet från tidigt i livet. För att då har jag ju inte ens hunnit utveckla en uttalad fundering över meningen med livet eller livsåskådning och syn på världen.”

”Det är ju stor skillnad på om jag har haft ett väldigt gott liv och sen när jag är 16 så händer det en våldtäkt...”

”Men sen för personer som haft det tillräckligt bra och sen händer det någonting. Där är det ju mer tydligt att se hur själva övergreppet faktiskt påverkar synen på meningen med livet.”

Som tillsammans bildar koden: *Betydelsen av hur livet innan övergreppet såg ut*

Under fas tre började arbetat med att identifiera och definiera meningsbärande teman som kunde sammanfatta de olika kodernas innebörd. Teman skiljer sig från koder genom att vara bredare i sin definition. Det blev en naturlig process att hela tiden gå från delarna till helheten för att få in koderna i sina rätta kontexter. För att detta skulle vara möjligt lästes materialet i sin helhet igen. Till slut hade samtliga koder sammanfattats under teman (Braun & Clarke, 2006).

Exempel på koder:

”Betydelsen av hur livet innan övergreppet såg ut”

”Samhällets syn på och stereotypa bilder av sexuella övergrepp och prostitution”

”När i livet övergreppen skedde”

”Hur länge sedan det var övergreppen skedde”

”Sex som en privatsak”

”Det är hur man tar det och inte hur man har det”

Som tillsammans bildar temat: *Samhällets påverkan och sammanhangets inverkan*

Fas fyra innebar en genomgång av de teman som definierats. Först lästes koderna till olika teman igenom, för att säkerställa att de placerats under rätt tema samt för att se att de tillsammans bildades ett sammanhängande mönster. Vissa teman framstod som sammanhängande, medan vissa temans koder fick placeras under ett annat mer passande tema. I denna fas omdefinierades vissa teman och vissa teman sammanfördes med andra teman. En medvetenhet om att bakomliggande innebörder

hos samtliga teman skulle följa studiens syfte fanns hela tiden med under tematiseringens gång. Transkripten lästes igenom för att gå från delarna till helheten, samt för att se att inga koder eller teman missats (Braun & Clarke, 2006). Sammanlagt fanns nu elva teman. Därefter lyssnades resterande sex intervjuer igenom och de delar som var relevanta för samtliga definierade teman transkriberades.

Vid fas fem skedde en sista omdefiniering av teman för att på bästa sätt fånga dess innebörd. Samtliga teman granskades på ett överskådligt sätt för att säkerställa att de hade en inre homogenitet och en yttre heterogenitet (Braun & Clarke, 2006). Det innebar att materialet inom ett tema skulle vara sammanhängande, samtidigt som det skulle finnas en distinkt skillnad mellan olika teman, i enlighet med Pattons (1990) kriterier. För att få ett omdöme på att samtliga teman var förståeliga, konkreta och relevanta ombads, efter avidentifiering av materialet, en yttre bedömare att ge sina synpunkter. Efter detta omdöme omdefinierades några teman för att bli mer förståeliga och för att bättre fånga den bakomliggande innebörden. Samtliga transkript lästes igenom ännu en gång för att säkerställa att även innehållet i de nya transkripten representerades i de teman som tagits fram. Efter denna genomläsning lades ännu ett tema till, som inte på ett tydligt sätt kommit fram vid analysen av de två första intervjuerna. Det kontrollerades att inga relevanta teman som ännu inte nämnts missats, samt att de teman som tagits fram inte uppstått ur endast några livliga exempel utan att de var förankrade i det övergripande intervjumaterialet (Braun & Clarke, 2006). Inga nya teman bedömdes behöva läggas till efter detta steg.

Den sjätte fasen gick ut på att finna passande citat till samtliga teman. De engelska citaten översattes till svenska. Citaten skulle vara så representativa som möjligt för övergripande teman. I slutet lästes samtliga transkript igenom för en sista kontroll av att samtliga teman och koder kommit med (Braun & Clarke, 2006).

Etiska ställningstaganden

Innan intervjuerna genomfördes gavs information om att intervjun skulle ta cirka en timme, vad studiens syfte var samt att intervjun skulle komma att spelas in. Intervjudeltagarna fick sedan läsa igenom och skriva på ett blad om informerat samtycke (se bilaga 2), där det stod att intervjumaterialet skulle komma att förvaras på en säker plats, att de intervjuade inte skulle kunna gå att identifieras i studien, att deltagarna skulle få ta del av den färdigställda studien, att de fått information om studien, att deltagandet var frivilligt samt att deltagandet kunde avbrytas när som helst

utan någon särskild anledning, efter rekommendationer av Kvale och Brinkmann (2009). De informerade samtyckena förvarades tillsammans med ljudinspelningarna på en säker plats dit inga obehöriga hade tillträde. Att behandlare och inte klienter valdes som intervjupersoner var bland annat för att det skulle vara etiskt försvarbart. Intervjuer med personer som utsatts för sexuella övergrepp skulle kunna leda till en retraumatisering av det som hänt, vilket inte skulle vara etiskt försvarbart. Då behandlare som lyssnar till traumatiserade personers upplevelser kan utsättas för en ställföreträdande traumatisering (McCann & Pearlman, 1990), var det viktigt att i slutet av varje intervju ställa frågan om hur intervjupersonen upplevt intervjun. Det gjordes för att säkerställa att intervjupersonen kände sig bekväm med det som delats under intervjun och för att han eller hon inte skulle komma att uppleva några negativa konsekvenser på grund av intervjun.

Trovärdighet och tillförlitlighet

Inom kvalitativ forskning är det viktigt att reflektera över studiens trovärdighet och tillförlitlighet. Det finns kriterier från olika teoretiker om hur kvaliteten i en kvalitativ uppsats kan säkerställas (Willig, 2010). I denna studie har några av dessa kriterier belysts.

Denna studie gör inga anspråk på att resultera i en sanning, eftersom den grundar sig på en epistemologisk ansats där den personliga upplevelsen och tolkningen av denna är det viktiga. Det är viktigt att ha ett förutsättningslöst förhållningsätt för att få en fördjupad bild av intervjudeltagarnas livsvärldar (Morrow, 2005). Detta blir möjligt genom en medvetenhet om och redogörelse för intervjuarens och forskarens förförståelse (Kvale & Brinkmann, 2009), vilket denna studie har försökt tydliggöra. Öppna frågor med konkretiserande följdfrågor, som besvarades i den miljö där intervjudeltagarna arbetade, har varit ett försök till att på bästa sätt visa på deltagarnas och på de utsattas livsvärldar, som representerades i intervjuerna.

För att en studie ska anses tillförlitlig krävs det att inga data läggs till eller tas bort i efterhand, samt att det finns en tydlig koppling mellan tolkningar och empiri (Langemar, 2008) Smith (2003) betonar vikten av hängivenhet, noggrannhet, transparens och koherens vid bedömning av en kvalitativ studies tillförlitlighet. För att uppylla dessa kriterier gjordes en noggrann presentation av den stegvisa analys som utförts på materialet (Braun & Clarke, 2006). För att visa på resultatets representation av intervjumaterialet, har en variation av meningsbärande citat använts

i resultatpresentationen (Morrow, 2005; Smith, 2003). I enlighet med Langemars (2008) rekommendationer, togs en yttre bedömare till hjälp i analysarbetet. Det gjordes för att säkerställa att teman med underliggande koder var förståeliga och reflekterade intervjumaterialet.

Överförbarhet. Istället för begreppet generaliserbarhet har denna studie använt begreppet överförbarhet. Överförbarhet handlar om i vilken grad resultatet kan appliceras på andra kontexter (Willig, 2010), vilket för denna studie innebär sammanhang där samtal och behandling bedrivs för personer som utsatts för sexuella övergrepp. För att kunna bedöma graden av överförbarhet, krävs det en noggrann beskrivning av studiens procedur (Willig, 2010), samt information om studiens forskare och kontext (Morrow, 2005). För en god överförbarhet bör studiens deltagare representera den grupp som studien ämnar studera, samt bör studien svara på den forskningsfråga som initialt ställts (Langemar, 2008). Denna studie har därför valt en heterogen grupp till att representera behandlare, med hänsyn tagen till ålder, kön, nationalitet, utbildning, profession, arbetsplats och arbetslivserfarenhet. Studiens procedur och analys har noggrant presenterats för att ge en god inblick i arbetet. Begrepp, såsom *identitet* och *trauma*, har avgränsats och definierats utifrån specifika teorier för att det skulle vara möjligt att besvara forskningsfrågan (Holme & Solvang, 1997), samt bedöma graden av överförbarhet.

Resultat

Utifrån analysen av intervjumaterialet har tolv teman tagits fram: *Ett före och ett efter*, *Olika personer i en kropp*, *Att komma bort från sig själv*, *Skuld och skam*, *Sorg*, *Samhällets inverkan och sammanhangets påverkan*, *Sociala relationer*, *Förlust av trygghet i en farlig värld*, *Världsbild och tro som skyddande system*, *Hopp inför framtiden*, *Ödmjukhet inför människan* och *Stå upp för de utsatta*. I resultatet benämns intervjudeltagarna med de fingerade namnen Kristina, Lena, Rut, Jenny, Alice, Eskil, Morgan och Rufus. Citaten är återgivna på ett så verklighetsnära sätt som möjligt. Vissa språkliga ändringar har gjorts i form av att upprepningar tagits bort och viss grammatik korrigerats. Citat har valts för att på ett så tydligt och nyanserat sätt som möjligt representera teman, vilket gjort att vissa personer citerats fler gånger än andra.

Ett före och ett efter

Oavsett hur lång tid som har gått efter att en person utsatts för ett sexuellt övergrepp, tycks en vanligt förekommande upplevelse vara att livet delas upp i tiden före och tiden efter övergreppet. Studiens deltagare uttrycker detta på både explicita och implicita sätt. Lena nämner vikten av att våga prata om det som hände innan och det som hände efter, för att göra det mindre jobbigt att prata om själva övergreppet. Hon poängterar att det inte behöver vara övergreppet i sig som är jobbigast, utan att det kan vara något i de efterföljande konsekvenserna som klienten har fastnat vid.

Det är som ett före och ett efter i ett trauma. Oftast så är det just så med omskakande upplevelser att det blir väldigt... och just med sexuella övergrepp. Att det verkligen blir som en brytpunkt [...] Innan kunde jag gå ut hur jag ville, jag behövde inte ens tänka på vad jag skulle ta på mig. Jag var glad, jag kunde sova. Nu kan jag inte alls sova, jag har färgat mitt år brunt, jag har tagit på mig kläder som jag i vanliga fall inte skulle använda, inte för att jag trivs bättre men det är ingen som kommer att skada mig [...] Det finns ju ett före och ett efter och det tycker jag man nästan alltid kan fråga patienter om, som just har varit utsatta för sexuella övergrepp. Hur såg du på livet innan? Och hur ser du på det nu? Vad har förändrats? (Lena)

Det framkommer svårigheter hos klienter att sammanhängande prata om det som hänt och att dela sin livsberättelse. Det menar ett flertal av intervjupersonerna beror på minnets opålitlighet, då hjärnan inte klarar av att reflektera över något som personen befinner sig i för stunden.

Jag tror ju ibland i det här ögonblicket, då man blir utsatt, då är man så skräckslagen så hjärnan fokuserar på att överleva, så jag tror inte att frontalloben funkar. Det är ju den som integrerar minnen. (Rufus)

Vad de utsatta minns tycks ofta beror på hur lång tid som gått sedan övergreppet.

Generellt skulle jag säga att ju längre från övergreppet jag är desto mer kan jag berätta sammanhängande och reflektera kring övergreppet. Och ofta börjar de historierna... en person som har varit utsatt för en tid sen och nu är i trygghet börjar ofta se en berättelse. Om jag frågar om du kan börja

berättelsen om när du blev utsatt så börjar den oftast tidigare än själva första våldtäkten eller så. Man kanske börjar med att mina föräldrar inte riktigt såg vad jag behövde, att man börjar tidigare än när övergreppen börjar. Medan en person som är i utsatthet nu mycket mer inte ser ett sammanhang och inte pratar om det som varit innan, utan kanske om det som hände förra veckan eller att det som skett nu inte sätts in i en större kontext. (Jenny)

Flera av intervjudeltagarna nämner att en integrering av livsberättelsen är en viktig del i arbetet med personer som utsatts för sexuella övergrepp. Det är för att förhindra att perioden i personens liv som karakteriseras av övergrepp växer och lägger en skugga över resten av livet. För att den utsatte ska få en bättre bild av sig själv krävs det att den traumatiska händelsen får ta plats i personens liv, utan att ta helt ta över.

Flera personer i en kropp

Studiens deltagare beskriver den vanliga upplevelsen av att bestå av flera personer, eller att höra olika röster inom sig. Det definierar de ofta som dissociativa drag. Olika delar av en person kan uttrycka och vilja olika saker.

För personer som har en mer diagnostiserad dissociation, där det har blivit väldigt uppdelat, kan det finnas delar av personen som faktiskt blir väldigt aggressiva medan andra delar söker hjälp. Så att det är en rädsla för personer i sig själv och hur de ska reagera på att jag kanske tänker en positiv tanke om mig själv. (Jenny)

I den inre uppdelningen kan det bli tydligt att delar av ens själv utvecklas till att ta hand om övergreppet. Eskil menar att eftersom alla människor har sårats på något sätt genom livet, finns det alltid en liten pojke eller flicka inom oss som den äldre delen av oss måste skydda och ta hand om.

Där finns ett barn och jag kan skydda det nu. Det blev inte skyddat som barn, men nu kan jag ta hand om det barnet. Man behöver uppmuntra barnet och omfamna barnet. Så ibland ger jag mig själv en kram och säger att det är okej, att vi kommer att klara det. Genom att projicera det utanför mig, kan jag se på det mer objektivt. (Eskil)

Kristina tar upp erfarenheter av en uppdelning av kroppen och resten av personen,

som en del personer som varit i prostitution ett längre tag upplever.

Om det är någon som har slutat med prostitutionen, kan vi prata mycket om att få tillbaka könet i den egna kroppen. Där det inte är exkluderat, utan där det faktiskt är med i kroppen och det här med att känna och så. (Kristina)

Det framkommer i flera av intervjuerna att det är vanligt med känslor av att inte känna igen sig själv, vilket är en vanlig orsak till att söka hjälp. Det kan ofta upplevas som förlust av kontroll och en känsla av ensamhet. Som en konsekvens av det nämns vikten av att arbeta för att den utsatte ska känna sig som en individ, samt att genom psykoedukation visa på att den här känslan är en vanligt förekommande reaktion efter övergrepp.

Man kan också se på det här med att inte känna igen sig själv som att det kan få jättestora reaktioner och så. Du kan ha svårt att sova, du kan inte vara i skolan eller på arbetet och det kan bli jättesvårt med nära relationer. Och det är verkligen den känslan som gör det svårt att känna igen sig själv. (Jenny)

Att komma bort från sig själv

Många som varit utsatta för sexuella övergrepp tycks förlora känslan av att vara värdefull som människa. Det beskrivs i form av att känna sig förstörd, samtidigt som känslan av att ha en mening i livet gått förlorad. Det tar sig i uttryck i form av självförakt och som förlust av medkänsla och sympati för sig själv. En av intervjupersonerna nämner att upprepade övergrepp kan göra att kroppen vänjer sig vid att alltid lida. För personer i prostitution är det vanligt att känna sig värdelös, eftersom de är en handlingsvara, vilket ger dem en mycket låg självbild. En av intervjudeltagarna menar att om den utsatte försöker avvisa lidandet, hamnar fokus istället på lidandet, vilket gör att många söker upp situationer där de fortsätter lida. Att välja partners som fortsätter att förgripa sig på en är ett exempel på det. För att försöka dämpa svåra känslor och ångest som ofta uppstår efter övergrepp, är det vanligt att fortsätta plåga sig själv med självdestruktivt beteende.

Det är som att exempelvis fortsätta med någon form av destruktivt beteende, för att man inte riktigt tycker man är värd att ha det bra. Så det blir någon slags fortsättning av att jag ändå inte är värd mycket. (Alice)

Bristen på känslan av att vara värdefull gör det viktigt att jobba för att de som utsatts för sexuella övergrepp bättre lär sig att se sig själva, prioritera sig själva och bygga upp en relation till sig själva.

Det kan också vara väldigt viktigt att försöka se sig själv. För man gör hela tiden... det har liksom blivit en vana, att man är liksom inte värd utan man gör hela tiden saker för andra och för andras skull och då blir det lite lyx att se sig själv. Det är allt från känslor att jag har rätt att duscha, att jag kan tvåla in min kropp och känna att det är skönt... (Rut)

Ett annat sätt att hantera svåra känslor som uppstår efter övergrepp är att ta ett steg utanför sig själv. Det kan uttryckas som en känsla av att vara vid sidan av livet och att stå och titta på utifrån.

Det är nog så där att å ena sidan känna att verkligen vara på sidan om, båda av sitt eget och andras liv, att titta på utifrån. Å andra sidan vara så totalt överväldigad i vissa stunder. Det är också det som är själva traumatiseringen. Ja, att få minnesbilder hela tiden på den här lilla flickan som blir utsatt. Jag ser att det är jag och jag vet att det är jag, men ändå inte. Det är den här dubbelheten. (Jenny)

Döden tycks vara ett centralt tema och nämns som ett vanligt förekommande inslag i arbetet hos samtliga intervjupersoner. Dödens betydelse har olika uttryck, men hos de flesta som utsatts för sexuella övergrepp tycks den stå för en känsla av befrielse. Framst verkar det inte vara en befrielse från livet i sig, utan en befrielse från deras inre oväsen i form av plågande minnesbilder och känslor kopplade till dessa. Det kan också finnas en rädsla av att om den utsatte pratar om det som hänt, kommer tårarna aldrig sluta rinna och en känsla av att dö infinner sig. En känsla av en inre död är något som kommer upp i flera av intervjuerna. Det handlar om att känna sig död och förstörd, vilket ofta kan jämföras med starka känslor av hopplöshet.

Man pratar ofta om att man har tankar om döden, men inte direkt att man har iscensatt hur det ska gå till. Men man vill ju slippa ifrån mardrömmar och en evigt pågående tortyr i hjärnan, så att då tänker man ju på döden. (Eskil)

Jag träffade en person tidigare idag som beskriver det där på ett sätt som

väldigt många beskriver det, men som är bra. Det är det där klassiska också: 'Jag vill inte dö, eller i alla fall inte de flesta delar av mig vill inte dö. Men jag vill heller inte leva'. För leva är just det där att det finns ingen framtid, jag är förstörd, jag kommer aldrig lita på någon, det finns ingenting för mig att hämta. (Jenny)

En av intervjupersonerna uttrycker det som att döden blir som en trygghet och kanske den enda kontrollen som finns kvar, att avsluta sitt liv. Lena menar att tankar på döden och att begå självmord kan ses som ett parallellt liv utan traumat.

Att det är så jobbigt att det är den enda strategin man har, det är att försöka ta sitt liv. För har man börjat tänka på det så försvinner allt annat. Då försvinner traumat när man börjar tänka på att man ska dö. Det är ju som att man får lite lugn och ro för en kort stund. Jag kan väl förstå det. Det är så många som förklarar just det här att det är som att gå in i ett annat spår och det finns inget förflutet på det spåret. (Lena)

Skuld och skam

Skuld och skam har varit de känslor som återkommit i samtliga intervjuer och som tycks ha en stor påverkan på personer som utsatts för sexuella övergrepp. Att se sig som ett offer och inta en offermentalitet verkar vara mer ovanligt än vanligt hos denna klientgrupp. Det är som om det är en "dödssynd att tycka synd om sig själv", säger en av intervjupersonerna. Istället tycks det vara vanligt att de utsatta lägger en stor del av skulden till det som skett på sig själva. En av intervjupersonerna säger att det därför kan vara viktigt att jobba med att börja se sig själv som ett offer, eller som en överlevare, som en annan av de intervjuade väljer att benämna den utsatte. En intervjudeltagare menar att majoriteten av dem hon träffar initialt bagatelliserar det som hänt, samtidigt som de överdriver sitt eget ansvar i det som hänt och bagatelliserar den som egentligen har ansvaret. Alice visar på vikten av att klienten ska inse att skulden inte ligger hos honom eller henne.

Det jag kan känna igen är att man lägger mycket skuld på sig själv och att det verkar vara lite av en knäckfråga. Att kan personen någonstans komma fram till att det inte var mitt fel, att det var fruktansvärt det som hände och att det inte var mitt fel, så gör det ju en väldigt stor skillnad. (Alice)

Många av de utsatta lägger skulden på sig själva utifrån hur situationen var och hur de själva betedde sig innan övergreppet. Att den utsatte ifrågasätter varför hon eller han gjorde eller inte gjorde på ett visst sätt är vanligt.

Men just hur man ser på övergreppet, det sexuella våldet som man är utsatt för, det är ju många som skuldbelägger sig själva skulle jag säga. Många unga kvinnor till exempel. Att de inte borde ha klätt sig på ett speciellt sätt, att de har druckit alkohol, att de blev neddrogade, det är liksom typ deras eget fel tycker många unga tjejer, men också många unga killar [...] Man vill inte prata, man vill inte polisanmäla, man får bara skylla sig själv. (Lena)

Det tycks också finnas skillnader i mellan hur utsatta män och kvinnor ser på det som hänt. I några intervjuer framkommer problematiken kring att män ofta får en erektion vid övergrepp, vilket gör att det lätt uppstår förvirring kring vad som egentligen hände och vems ansvar det var. Även kvinnor kan uppleva att deras kropp har svarat med njutning.

Om killar utnyttjas, speciellt vid sexuellt utnyttjade, får de alltid en erektion [...] Även om de hatar vad som händer, så känns det fysiskt sett bra. Då säger de att deras kropp bedrog dem. (Eskil)

Det nämns också i en intervju att myndigheters hantering av övergreppet kan göra att skulden hos de utsatta växer ännu mer. Speciellt när det handlar om att myndigheter försöker visa på förövarens oskuld genom att peka på att den utsatte inte försvarat sig, vilket ofta är omöjligt då en person förlamas av rädsla.

Den skam som de utsatta upplever beskrivs på olika sätt av olika intervjudeltagare. Det kan handla om en rädsla för att det som har hänt ska synas på utsidan, eller att det är något pinsamt som gör att personen kan uppleva att hon eller han har förändrats i grunden.

De skäms över det. Det är först och främst en känsla av att vara defekt. Jag skulle säga att det är det vanligaste. Och så väldigt mycket självförakt. (Morgan)

I en av intervjuerna framkommer det att en person som upplever stor skam och hatar sin kropp, kan vända och bli helt skamlös i en sexuell relation, genom att hantera

skammen som om den inte fanns. Skammen kan upplevas som en förintelse av sig själv, där förövaren förblir en del av den utsattes inre liv.

Dels som att inte få finnas. Som ett oerhört starkt obehag inför sig själv och min kropp. Känslan av att inte existera alls eller att försvinna helt. Känslan av att ha en inre representation av en förövare. (Rut)

Jenny menar att skam efter ett sexuellt övergrepp rör sig på olika nivåer hos den utsatte.

Skam är ju också väldigt centralt. Den rör sig nog på väldigt olika nivåer. Dels det där som är mer uppenbart, alltså skam i relation till övergrepp [...] Men sen också skammen som är kopplad till konsekvenser som jag själv har varit aktiv i. Många hamnar i destruktiva relationer... eller att aktivt söka upp destruktiva sexuella kontakter eller att det påverkat min sexualitet på så sätt att jag alltid fantiserar om saker som kanske faktiskt påminner om övergreppet, som jag kanske inte vill tänka på men som jag gör. (Jenny)

Senare fortsätter Jenny att berätta om en mer existentiell skam, om att inte ha blivit älskad.

Men sen det som är mindre tydligt men som nästan alltid finns med är det där med tidig skam. Framför allt för personer som varit utsatta av en närstående under uppväxten. Skammen över att... det är så obeskrivligt plågsamt skamligt att inte ha blivit älskad på ett korrekt sätt. Något existentiellt mer i det att jag var liksom inte önskad till världen. (Jenny)

Sorg

En annan vanligt förekommande känsla hos denna klientgrupp är sorg. Sorgen tycks vara en känsla som måste ges tid till att komma fram och få utrymme. Mycket handlar om känslan av att olika saker hos den utsatte gått förlorade.

Det finns väldigt mycket sorg. Du vet det här att det finns inget trauma utan sorg, men det kan finnas sorg utan trauma. Den [sorgen] kan dels handla om varför just jag och meningen med det här. Det kan handla om förlorade saker, förlorad barndom. Jag fick inte uppleva sexualiteten som man bör uppleva den. En sorg i det [...] Sorg över vad min kropp har blivit utsatt för [...] Sorg

över att man inte kan koncentrera sig. Så det är att man inte riktigt funkar. Ofta upplevelsen av att andra funkar men inte jag. För man skulle väl kunna kalla det sorg över förlorade möjligheter. Många förluster. Du kan ju också haft sorg över förlorade lemmar, förlorade kroppsdelar, en del har det. Sorg över att tvingas lämna sin familj för att man är rädd för att skada den. (Rufus)

Sorgen kan handla om en känsla av förlust av hela sig själv, som knyter an till tidigare nämnda känslor av att inte känna igen sig själv.

Man har förlorat sig själv delvis, upplever ju många. Jag fick en beställning: 'Jag vill hitta mig själv'. Ah, jag förstår verkligen det, jag förstår verkligen det. Och då är det otroligt många situationer av övergrepp, våld och verkligen... och så ung, och så undrar man: kommer vi hitta henne? (Lena)

Det kan röra sig om en känsla av att ha förlorat glädjen och meningen med livet.

De kan själva beskriva att förut älskade jag livet. De kanske beskriver någon mening med livet, kanske inte religiöst, men kanske ändå i någon form av andlig... Det var vackert med hösten, eller att nu så känns det som att det inte finns någon mening med livet. (Jenny)

Det kan handla om en sorg som riktas utåt mot hur människor betar sig mot varandra.

Sorg över att det finns våld. Sorg över att vara ett barn som inte får vara barn. Sorg över att människor kan göra så här mot varandra, att skada andra. (Rut)

I en av intervjuerna nämns en sorg som uppstår hos den utsatte i samband med insikten om att hon eller han hade kunna få hjälp tidigare, som ofta kommer efter en tid i behandling. Hade insikten kommit tidigare hade livet kunnat se annorlunda ut.

Samhällets inverkan och sammanhangets påverkan

I intervjuerna nämns det att personens ålder då övergreppet sker har stor betydelse för hur konsekvenserna blir. Sker övergrepp i tidiga åldrar lär sig inte individen att bli omhändertagen, att världen är en god och förutsägbar plats, att det finns en mening med saker som händer och att saker går att förstå och ha en viss kontroll över. En känsloreglering har inte heller hunnit utvecklas. Dessa personer har inte haft någon chans att utveckla en syn på meningen med livet och syn på världen.

Om personen istället haft ett relativt gott liv och sedan utsätts för sexuella övergrepp, blir det tydligare hur själva övergreppet påverkar till exempel synen på meningen med livet. Det tycks alltid vara en negativ påverkan, som blir mer omfattande ju större sårbarhet personen har från tidigare livserfarenheter. Det är också av betydelse hur många år som gått sedan övergreppet inträffade.

Det är så olika faktiskt [hur klienten ser på övergreppet]. Beroende på deras ålder när det inträffade, hur lång tid det har gått mellan när det hände och var de är idag. Tidsbandet tycker jag gör väldigt mycket, alltså om det är 10, 15 år sen, eller om det var igår. Jag tycker det är skillnad faktiskt, om det är att man har en utbildning eller inte. Om man har förmåga till att reflektera eller inte. Hur man tänker om sig själv innan, tycker jag har betydelse. (Lena)

Kultur och traditioner tycks också ha betydelse för hur den utsatte ser på övergreppet och sig själv. I en intervju problematiseras synen på sex som något privat och hemligt, vilket kan försvåra situationen eftersom det är svårt att prata om det som hänt. Synen på mäns och kvinnors rättigheter i olika kulturer verkar ha en stor påverkan på synen på övergrepp. Våldtäkt och sex blandas ofta ihop. Att definiera sexuella övergrepp som sker inom äktenskap kan vara svårt för den utsatte.

Det finns vissa statements, kan man säga det? Som att en man alltid har rätt till en kvinnas sexualitet i ett äktenskap [...] Det finns sådana lagar som inte är för att det är en religion. Utan det är att det är ett kulturellt och traditionellt sammanhang där man har stiftat lagar där ingen har haft insyn. Till exempel där det inte kommer in några intryck från yttvärlden till det här samhället och då skapas det väldigt mycket normer som inte gäller i Sverige... men också just synen på sig själv och just det här med vad sexuellt våld är. (Lena)

En intervjudeltagare fick uppleva och ödmjukas av hur en kvinna från en annan kultur bemötte den våldtäkt som hon hade utsatts för. Klienten såg på övergreppet som om det var något som hände många och att hon var på fel ställe vid fel tidpunkt. Efter konsultation med kollegorna funderade behandlaren på om klienten förträngde de hemska minnena. När de träffades igen ett år senare så klienten samma sak som när de träffats året innan. Behandlaren började då inse att det kanske fanns något att lära sig av klientens inställning till det som hänt.

En av intervjupersonerna menar att stereotypa bilder som finns av prostitution i samhället påverkar de personer som är i prostitution, vilket kan göra det svårt att på egen hand ge en definition till de sexuella övergrepp som de utsätts för. Internet, nämns i en av intervjuerna, ha stor betydelse för hur sexuella kontakter startar idag, där unga människor identifierar sig med vad som händer online. Hur den sexuella relationen inleds kan tänkas ha en påverkan på synen på sexuella övergrepp.

Sociala relationer

Det sociala livet tycks alltid påverkas av sexuella övergrepp. Ett tidigare rikt socialt nätverk, verkar fungera som ett skydd för den utsatte och kan vara till hjälp vid senare behandling. I flera av intervjuerna nämns det att tilliten till andra människor ofta förstörs och att en misstänksamhet mot andra tar över. Det blir svårt att ha nära relationer om det alltid finns en misstro gentemot andra.

Jag tänker att övergreppet verkligen påverkar förmågan och möjligheten att skapa trygga relationer absolut, generellt så. För tilliten är ju jätteskadad såklart och också det här i att 'vem är jag?'. Det är väldigt svårt att ha en nära relation till en annan person när jag faktiskt inte prioriterar mig själv. För att det finns inte så mycket för den andra personen att haka i liksom. Och kärleksrelationer kan bli knepigt utifrån sexuella övergrepp och det kan vara så triggande att vara nära en annan person. (Jenny)

Att sociala situationer kan leda till att den utsatte blir triggad och påmind om övergreppet, nämns som ett problem i några intervjuer. I sociala sammanhang kan det finnas rädslor för att möta förövaren. Det tycks vara vanligt att använda isolering som en strategi för att skydda sig. För vissa kan det kännas helt omöjligt att ta kontakt med andra människor. Något som nämns vara ett vanligt hinder till att ta kontakt med andra, är oron kring att de ska kunna se vad den utsatte varit med om. De som har barn kan bli överbeskyddade mot dem. En del blir stressade av andra människor som är närgångna, inte bara på ett fysiskt sätt men genom frågor och blickar. Isolering gör det lätt för *flashbacks* och ältande att få utrymme. Det tycks också finnas en känsla av att med sina erfarenheter känna ett utanförskap.

Ett symptom som är vanligt är att man har en tendens att isolera sig. Och isolerar du dig får du ju inga nya intryck. Då är du kvar med dina gamla

obehagliga minnen [...] En del föredrar ensamheten, en del tycker att ensamheten är outhärdlig. Det är ett stort problem. Ensamhetsproblematiken skulle jag vilja säga. Dels är det också en ensamhet därför att man är existentiellt ensam. Det kan ju också vara en känsla av att man är ensam när man är i grupp. Då har vi det här med känsla av utanförskap (Rufus)

För att lättare kunna hantera att vara ensam nämner några av intervjupersonerna att de arbetar med avslappningsövningar för att lära klienterna att lugna sig själva. Det kan fungera som ångestreducering och som en träning i att vara ensam. Ett annat alternativ är att hjälpa till att bygga upp stödstrukturer med vänner eller husdjur.

Det kan vara svårt att fungera socialt med vänner, familj och partner, efter ett övergrepp. Vissa separerar från sina partners, eftersom de behöver tid till att ta hand om sig själva, medan andra separerar efter att de har insett att de lever i en destruktiv relation. Samtidigt finns det personer som söker upp nya destruktiva relationer. Skuld och skam kan försvåra förmågan att fungera med sin partner. I en intervju nämns det att ens sociala roll och strategi kan ta helt olika former efter ett övergrepp. Vissa blir clownen och står i centrum av all uppmärksamhet, medan andra bara flyter med.

Förlust av trygghet i en farlig värld

Förutom att bilden av en själv förändras efter att ha utsatts för övergrepp, förändras ofta bilden av världen och andra. Det har tidigare nämnts att misstänksamhet gentemot andra är vanligt. Det kan finnas negativa grundantaganden och tankar om att det inte längre finns några goda människor och att världen är farlig. Den tidigare nämnda känslan av att vara förstörd kan leda till känslan av att det inte längre finns någon plats för mig här och att världen är gjord för andra. Det kan finnas tro på ett öde och en förutbestämmdhet, som säger att vissa ska ha det dåligt och att jag är en av dem. En sådan negativ världsbild kan leda till hårda bedömningar av andra. Vanligt förekommande verkar det vara att förlora känslan av att ha kontroll över sitt liv, eftersom vad som helst kan hända. Det kan leda till att en del som blivit utsatta försöker kompensera förlusten av kontroll genom att ta extra mycket kontroll över saker i livet som fortfarande går att kontrollera. Ett övergrepp kan vända upp och ner på tillvaron och det som tidigare tagits för givet i livet börjar plötsligt ifrågasättas.

Jag tänker också att bli utsatt för övergrepp är ju så integritetskränkande, så det ställer ju alla självklara föreställningar på sin spets. Jag äger mig själv och

plötsligt så gör jag inte det längre. Plötsligt kan vad som helst hända. Så det skapar en osäkerhet och en otrygghet. (Jenny)

Obehagliga minnesbilder i form av *flashbacks* kan göra att den utsatte ständigt påminns om övergreppet. Det kan skapa en känsla av otrygghet, särskilt i de fall där klienten isolerar sig och på så sätt är ensam med sina minnesbilder. I flera av intervjuerna har en otroligt stark rädsla i form av skräck nämnts. Det är en inre skräck som är väldigt obehaglig att närma sig.

Det kan ju vara så att man blir helt kall i kroppen. Hon börjar frysa väldigt mycket och sen skakar hela hon. Kan inte få fram ett ord och börjar efter ett tag gapskratta och det blir verkligen en jättekonstig reaktion utifrån var hon befinner sig. Och då förstår jag, att gud nu är hon helt jätterädd. Hon är skräckslagen, hon har panik, hon vet inte vart hon ska ta vägen och hon känner sig jättepessad. (Lena)

Rädslan för andra kan kopplas till förlust av normala försvar, som handlar om att ha en förmåga att känna av om andra personer är okej eller inte. Det är denna förlust av försvar som kan leda till att vissa fortsätter att gå in i nya destruktiva relationer. Eskil tycker det är viktigt att jobba med en större medvetenhet om både fysiska och psykologiska gränser, för att skydda sig i den nuvarande situationen och för att inte hamna i nya destruktiva miljöer.

Jag försöker först hjälpa dem med att ta reda på vad lugn och ro är för dem. Och sen att öka det lugnet runtom deras kroppar, eftersom många av dem lever i dysfunktionella situationer och de inte bara kan flytta. Men om de kunde skulle de titta sig om efter en ny dysfunktionell situation och hamna i en ny sådan, eftersom världen är dysfunktionell. (Eskil)

Den negativa världsbilden och misstron gentemot andra påverkar även mötet mellan den utsatte och behandlaren. Flera av intervjudeltagarna här nämnt att det ofta går bra för klienterna att bygga upp en tillit, men att de är väldigt lyhörda på vem den andra personen är och att de testar för att se om de kan lita på behandlaren.

Världsbild och tro som skyddande system

I intervjuerna nämns det att en tydlig trosuppfattning, ideologi eller världsbild

ofta har en positiv påverkan på klienternas liv efter att de blivit utsatta. De tycks fungera som skyddande system. En intervjuperson säger att alla system som skapar en inre ordning hjälper. En tro kan fungera som en strategi till att lugna och trösta sig, samtidigt som den kan ge ett tydligt sammanhang.

Men generellt sätt tänker jag att ha en tro står ju för just det här med förståelse av livet och det är ju skyddande i sig för att det är ett sammanhang som kan göra saker lite begripligt. (Jenny)

En av intervjudeltagarna nämner politiska krigare som exempel på traumatiserade personer som har tydliga övertygelser. De som är övertygade om sina krigsinsatser tycks ha lättare för att ta tortyr och krigsskador. Att ha en övertygelse tycks upplevas som en förankring i livet, vilket också kan ge de utsatta ett slags skydd. Samma gäller för synen på lidande, enligt en av intervjupersonerna. Accepteras lidande som en del av livet, blir det lättare att hantera smärtan.

Jag tycker att de som har klara ideologier [...] eller som är övertygade i sin tro, de har lättare att klara såna här saker. Det tycker jag nog, det är förankrade i något. Förankrade i sin tro, förankrade i sitt sociala sammanhang, i sin familj, i sig själva. Det skulle jag nog vilja säga. Det är lite grann vaccinerade brukar jag säga. (Rufus)

Det tycks finnas situationer där tron kan ha en negativ inverkan på personer som utsatts för sexuella övergrepp, men att denna erfarenhet är ovanlig. Det kan handla om tron på att det som hänt är guds straff. Många troende försöker finna en mening i det som hänt. En av intervjupersonerna säger att många med kristna bakgrunder inte bara har sin tro som ett skyddande system, utan att de också beskyller Gud för det som skett. Grundantaganden om mig själv och världen kan komma att ändras drastiskt efter ett övergrepp, men kan senare förändras till något positivt i en samtalsprocess.

För grundantaganden om världen och mig själv och så kan ju förändras [...] Det kan vara att ingen kan tycka om mig och världen kan gå under när som helst. Det kan vi ju sen följa upp och då kan man se att de ändrar sig och det är ju intressant. (Rut)

I en av intervjuerna nämns det att många klienter ofta utvecklar någon form av andlighet och tro efter att de varit utsatta. De har kanske haft ett intresse sedan tidigare och utvecklar senare en tydligare tro som ett sätt att stå ut. Barn som utsätts för övergrepp kan utveckla en fantasivärld som en form av skydd. Om barnet har varit medveten om att det är en fantasivärld och kunnat röra sig bra inom den, utan att det blivit något dissociativt, kan fantasivärlden senare utvecklas till något mer andligt. En av intervjupersonerna visar på vikten av att inte ta ifrån personer deras andliga upplevelser och tro när de hamnar inom psykiatri. En del klienter tycks ha lärt sig att bejaka en andlig del av livet efter att de varit med i *Anonyma Alkoholister*. Kyrkan och den tystnadsplikt som prästen har tycks för vissa varit till stor betydelse och en inkörsport till vidare behandling.

På samma sätt som att trosuppfattning, ideologi och världsbild kan vara till ett skydd för de utsatta, kan det också fungera som ett skyddande system för behandlaren. En av intervjupersonerna nämner att hans tro på Gud fungerar som ett skydd för honom i samtalet med den utsatte. Det kan leda till ett större mod att våga ta upp svåra ämnen i samtalet och till att klienten lättare öppnar upp sig utan att känna sig dömd. Det gör det möjligt för behandlaren att gå in i klientens livsvärld utan att förlora sin egen identitet.

Hopp inför framtiden

Synen på framtiden och känslan av att ha ett hopp inför vad som ska komma varierar mycket. En del av de intervjuade har upplevelsen av att deras klienter knappt kan se någon framtid och om de ser en framtid är den mörk. Andra intervjupersoner pratar om livsglädje och hopp och om en vilja att gå vidare i livet.

I några av intervjuerna nämns svårigheter kring att ha ett långtidsperspektiv vid traumatisering och PTSD. Synen på framtiden domineras av känslor av hopplöshet och av att vara förstörd, samt av en tro på att det kommer gå dåligt framöver. Trots att många visar på livsglädje, halkar många tillbaka till hopplösheten. I en intervju framgår det vara vanligt att dessa personer endast lever för dagen, eller snarare överlever än lever. Personer, som på grund av oroligheter lämnat allt och tvingats fly från sina hemländer för att senare komma till Sverige, kan uttrycka att de själva inte har en framtid men att de vill ge sina barn en framtid. De kan säga att de kände sig mer levande i sitt hemland, trots att de där hotades till döds, men att de i Sverige känner sig som levande döda. I en intervju där personer i prostitution nämns,

säger intervjupersonen att hon kan höra att de har drömmar, men att inget i personernas liv visar på att de kommer att uppfyllas. Det är ofta drömmar om att ha ett hus, en snäll man och barn att ta hand om. Hos personer där det inte tycks finnas något hopp är det viktigt att behandlaren kan visa på ett möjligt hopp.

En hopplöshet kan uttryckas så att säga. Om man nu kopplar det här till att i vissa fall ha väldigt svårt att få några bilder eller fantasier och man har svårt att formulera något mål. Det kan ju säkert hänga ihop med och upplevas att man är lite fast i sin historia och att gradvis kunna ta sig loss därifrån. Det leder till ett ökat hopp och möjlighet att blicka framåt. Och just det här som vi pratar om att installera hopp, eller att vara ett vikarierande hopp och att vi försöker liksom. (Alice)

Den mer positiva framtidstron, som beskrivs i flera intervjuer, grundar sig ofta på behandlarnas upplevelser av klienter som både har en livskraft och en önskan om ett bra liv. Det är ofta det som motiverar behandlarna att fortsätta jobba med den här klientgruppen.

Jag tänker att vi ofta träffar personer där jag förundras över deras kraft och visshet och önskan om ett bra liv. Och att konsekvenser av antingen saker de varit med om tidigare, men också saker som kan hända under tiden de går till oss, att det kan bli som ett hinder [...] Det hindrar mig från att känna mig bra, det hindrar mig från att tycka om mig själv. Det hindrar mig från att våga gå på en utbildning. (Rut)

Så då undrar väl du kanske varför jag jobbar med sånt här? Jo, det är ju för att det finns ju också väldigt mycket hopp, väldigt mycket motivation, väldigt mycket läkande. Vad skulle man kalla det för känsla, när man börjar kunna få ihop sin historia? Hopp, är det en känsla? Ja, det måste det ju vara. Känsla av hoppfullhet och glädje och insikter. (Rufus)

En hoppfullhet hos de som arbetar med den här klientgruppen verkar ofta bottna i tidigare positiva erfarenheter av att deras klienter blivit hjälpta. Inte att klienterna glömt vad de varit med om, men att minnena från den traumatiska händelsen inte längre upptar deras vardag. Det kan göra att en eventuell offerroll försvinner. Vissa av klienterna kan visa sig ha jättestora resurser och en känsla av

värdighet att gå vidare i livet, vilket är imponerande. Utvecklingen blir som en dominoeffekt, från det att något börjar hända inom klienten. En intervjudeltagare ser de utsattas förmåga att fortsätta uttrycka drömmar som ett tecken på känslan av att fortfarande ha mening i sina liv. Även om vissa bara planerar för en vecka framåt, finns det någon form av framtidsutsikter. En del finner ny mening i livet efter övergreppet genom att vilja hjälpa andra som har det svårt. Hur hoppfulla de är tycks kunna bero på deras psykiska hälsa, ekonomiska situation, praktiska faktorer och omgivningen. En annan faktor, som några intervjupersoner nämner kan ha en inverkan på deras klienters grad av hoppfullhet inför framtiden, är i de verksamheter där klienterna själva måste söka hjälp istället för att bli remitterade. Att ta steget att våga söka hjälp kräver både mod och ett visst hopp inför framtiden.

När det gäller att kunna välja sin framtid, efter att varit utsatt för sexuella övergrepp, tycker intervjupersonerna olika. Vissa anser att deras klienter har förmågan att välja om de vill gå vidare i livet eller inte. Andra menar att det inte alltid finns ett val, utan att omständigheternas påverkan på personen gjort att förmågan till att fatta beslut tagits bort.

Många kommer från en sån destruktiv uppväxt. Att haka in i fel umgänge och i subkulturer eller vad det nu kan vara, har banat vägen till var de är idag. Och man säger att alla människor har ett val och jag tror kanske inte riktigt det, att alla människor har ett val. För har man inga referensramar och titta på som är sunda... de kan man inte hitta på själv. (Kristina)

Ödmjukhet inför människan och livet

Samtliga av de intervjuade säger att de på olika sätt påverkas av arbetet och att denna påverkan är oundviklig. Istället är det något som är viktigt att vara medveten om för att inte drabbas av utmattning. Att eftersträva att inte bli påverkad kan snarare vara en fara än en styrka och att inte bli påverkad kan betraktas som att något är fel. Flera av de intervjuade använder den parallella processen, som pågår inom dem under mötet med klienten, i själva arbetet. En av intervjupersonerna förklarar det som att känna klientens smärta utan att bli infekterad av den. Den sexuella biten kan ofta anses vara väldigt privat och kan komma väldigt nära den som ska hjälpa. I flera av intervjuerna har det blivit tydligt att en extra känslighet inför det som delas finns, om klienten berör något personligt i behandlarens liv. Sexualitet som något privat gör att

det finns mycket som vi inte vet om våra medmänniskor, mycket smärta som döljs.

Det jag kan säga annars mest egentligen är väl att jag har blivit mer ödmjuk på nåt sätt, för vad andra människor kan gå runt med för hemligheter. För jag tänker liksom att oj vad mycket det är som man inte vet. Alltså det kan påverka mig ibland och ibland kan det kännas lite läskigt på nåt sätt därför att... det är som att det blir väldigt mycket elände på en gång. (Alice)

Att få höra alla förfärliga historier om hur människor behandlar varandra går det inte att gå oberörd ifrån, säger en av intervjudeltagarna. Det kan ju hända vem som helst. Det har också gjort att några har blivit mer försiktiga, särskilt de som har egna barn. En av intervjupersonerna tycker att det svåraste, med att arbeta med dem här klientgruppen, är att inse att vi inte lever i ett tryggt land. En annan säger att hon tycker att hon börjat se mer otäcka saker som händer och att mycket som sker inte händer där man tror att det ska hända. I flera av intervjuerna nämns vikten av att ha en god kontakt med kollegor, samt att ha regelbunden handledning, för att inte bli traumatiserad själv. Trots allt det svåra och mörka som dessa berättelser visar på, finns det glimtar av en kraft som finns hos människan.

Jag lyssnade på en som arbetade med palliativ vård och hon sa: 'Att finnas så nära döden gör att jag ser livet.' Och så är det lika mycket för mig. Hur den gåvan jag får av att möta de här personerna som har det svårt, den är... vilken kraft det finns i människor för läkande, förmågan människan har. Och också helt enkelt att bli påmind om det som förhindrar i uppväxten att det på något vis förvandlas i relationen mellan oss. (Rut)

En av de intervjuade tycker att hon vet något om världen som bara hon vet. Hon känner inte att arbetet med den här klientgruppen kan bli en del av hennes privata identitetsskapande, eftersom hon varken kan prata om det eller dela upplevelser från arbetet med andra. En annan intervjudeltagare uttrycker en stor tacksamhet till alla de människor han fått träffa genom sitt arbete. Han upplever att han utvecklat ett djup inom sig som han mår bra av, att det påverkat hans syn på vad som är viktigt i livet och att han lärt sig vara tillfreds med det han har. Eskil låter sig stundtals påverkas av sina klienter på ett mer privat plan.

Varje person som har jobbat en längre tid med personer som blivit utsatta för sexuella övergrepp, kommer mer eller mindre adoptera några i deras hjärtan. Det förändrar er relation, för då blir du en förälderfigur. Jag har nu fem av dessa döttrar, i olika länder. Och de är alla föräldralösa, eller har själva barn som inte har en pappa längre. De ser i mig en fadersfigur och jag har accepterat det. (Eskil)

Kristina låter sig också påverkas på en mer privat nivå i arbetet, vid användandet av egna erfarenheter. Hon låter sig beröras samtidigt som hon berör.

På nåt sätt känns det lite befriande [...] Att det inte bara är jag som får ta del av dina förluster och dina tårar, utan här har du mina. Det är inte så som att jag står här och gråter när jag berättar, för jag har ju bearbetat, men hade jag inte gjort det så hade jag förmodligen gråtit och det hade inte varit hela världen. Och där jag är väldigt öppen med sorgbearbetningen är när du berättar, då kan det vara något som berör mig jättemycket och det kan hända att jag gråter då och det måste vara okej. Och det känns som att... det är ju ingen vanlig situation att den som ger råd och stödsamtal ger så mycket av sig själv, men jag märker att det är en väldigt stor uppskattning i det, att de faktiskt får en del av mig också. (Kristina)

Stå upp för de utsatta

Att arbeta med den här klientgruppen tycks leda till att vissa delvis identifierar sig med klienterna och det de varit med om. Det kan bland annat ta sig i uttryck i diskussioner med andra.

Jag är ju mycket mindre tolerant. Det är nästan som att jag har blivit tonåring igen. Jag är mycket mer som jag var när jag var tonåring, för jag har ingen tolerans för vad jag tycker är korkade åsikter och dåliga värderingar, alltså i mitt privatliv. Jag kan inte ha diskussioner när någon inte fattar vad jag tycker är enkla värderingar och så. Så på så sätt är jag väldigt identifierad med personer jag möter i jobbet. Ingen får liksom klampa in och vara oförsiktig. (Jenny)

Jag har nog blivit mer ödmjuk för hur livet kan vara för andra människor. Och att vi människor är så fruktansvärt duktiga på att döma. Det vet jag i mitt sociala nätverk privat. Jag känner alltså att där strider jag för de svaga på nåt sätt. Att man kan inte bara säga så här... det måste finnas någonting bakom och hur kan du liksom? Jag ifrågasätter väldigt väldigt mycket [...] Det kan bli mycket intressanta diskussioner där det känns som att jag får nå ut med det jag lär mig av kvinnorna. Det är verkligen av dem jag lär mig. Att kanske få berätta deras verklighet i den mån jag kan. (Kristina)

Samtidigt som det finns en ödmjukhet inför var andra befinner sig i livet, verkar samtliga intervjupersoner inte inta en neutral hållning inför övergreppen, utan är tydliga med att det är något som är fel. När det gäller prostitution kan det vara att visa på att de inte tycker att det är okej att köpa sex.

Jag tror att det finns skäl att få vara en person som har en viss hållning kring till exempel att inte tycka att det är okej att köpa tillträde till någon annans kropp, utan att döma dem. (Rut)

Många av intervjudeltagarna tror att deras världsbild och värderingar påverkar samtalen med klienterna, utan att de går in på några detaljer med dem. En intervjuperson visar på vikten av att våga visa att hon är en nyanserad person som också har känslor. En annan anser att det är viktigt att inte försöka lägga över sin tro på någon annan, men att det är viktigt att hitta en gemensam grund där man kan mötas. För att visa på att det finns ett stadigt pågående liv i en förvirrad värld, använder en av de intervjuade sina hjärtslag till hjälp.

Jag tror till exempel att när en bebis växer i mammans mage och mamman inte har ett tyst hjärtslag, utan att väldigt rastlöst hjärtslag, växer bebisen upp redan då i en spänning. Så ibland frågar jag, när det verkligen finns tillit: 'Vill du höra mitt tysta hjärtslag?'. Och effekten är väldigt kraftfull. Jag säger att ta det, "dong dong dong", ta det till ditt sinne. (Eskil)

Diskussion

Resultatdiskussion

Studiens syfte var att undersöka hur vuxna personers identitet påverkas efter att ha utsatts för sexuella övergrepp, utifrån behandlarens perspektiv. Syftet innefattade även att undersöka hur behandlarens identitet påverkas av att hjälpa personer som utsatts för sexuella övergrepp. Att en persons identitet påverkas av sexuella övergrepp är något som är genomgående i hela studiens resultat. Olika dimensioner av människan innefattas av begreppet identitet. Utifrån en avgränsning, i form av narrativa identitetsteorier, träder i resultatet sårade delar av den utsattes identitet fram. Behandlarna upplever att synen på sig själva och omgivningen förändras i mötet med denna klientgrupp. Inledningsvis kommer en diskussion, kopplad till teorier, föras kring upplevelsen av att identiteten bryts ner, utifrån rubrikerna *en uppdelad identitet* och *en förlorad identitet*. Därpå kommer en teoriburen diskussion om uppbyggelse av identiteten, under rubrikerna *en hoppfull identitet* och *en meningsfull identitet*. Slutligen diskuteras *behandlarens identitet* och hur den påverkas i mötet med den utsatte.

En uppdelad identitet. Den narrativa identiteten, som en internaliserad berättelse av sig själv där dåtid, nutid och framtid hänger samman och skapar mening och förståelse (McAdams, 1985), påverkas av traumat och dess förluster. I resultatet tycks begreppet identitet innefatta både synen på sig själv och känslan av sig själv. Traumatiska händelser verkar vända upp och ner på livets alla självklarheter, vilket skapar frågor kring identiteten. Studiens resultat visar att när en person med ett relativt ordnat liv utsätts för sexuella övergrepp, gör dåtiden sig inte längre förstådd medan framtiden lätt mörknar och ifrågasätts. Hos personer som utsatts för upprepade övergrepp under en längre tid i livet, tycks det istället vara lättare att få övergreppen att passa in i livsberättelsen. Historien passar ihop med nuet. När det gäller framtiden finns det ingen förhoppning om att den ska bli bättre. Det verkar handla om att få en kontinuitet i livet, som Erikson (1963) nämner är viktigt för självförtroendet och som även anses vara ett vanligt motiv bakom utvecklandet av identitet (Apter, 1983; Côte, 2009). Den abrupta vändning i upplevelsen av vem den utsatte är, bekräftar identitet som något flytande och föränderlig. Det skulle kunna vara denna fragmentering av individen som bidrar till en känsla av att inte längre känna igen sig själv, vilket är något som återkommer i resultatet.

En känsla av inte känna igen sig själv är i linje med dissociativa depersonaliserade symptom (APA, 2013), samt med Attigs (2002) tankar om den själsliga smärtan där normaliteten går förlorad. För att inte fastna i begrepp som härstammar från psykiatriska diagnoser, kan existentialisten Spinellis (1997) begrepp *dissocierat medvetande* användas här. Det tycks utifrån resultatet vara vanligt att de som utsatts för sexuella övergrepp utvecklar en sida hos sig själv som de inte känner igen och som de till och med kan vara rädda för. Det skulle kunna tyda på att det har skett en inre uppdelning, där upplevelser kopplat till traumat placeras i en del och positiva minnen i en annan. Den rädsla för omgivningen och den sociala isolering, som studiens resultat visar på är vanligt hos den här klientgruppen, skulle kunna vara en konsekvens av den inre uppdelningen. Den utsatte undviker att möta människor och att hamna i situationer, som påminner om den traumatiska händelsen och de negativa sidor hos henne eller honom som utvecklats på grund av traumat. Det visar på en längtan efter att ha kontinuitet i livet och i sin identitet, vilket bekräftar kontinuitet som ett motiv bakom utvecklandet av identitet (Apter, 1983; Côte, 2009; Erikson 1968), samt på att situationer som hotar självkänslan ofta undviks (Vignoles et al., 2008). En uppdelning av tiden före och efter övergreppet, som många klienter gör, bekräftar en inre uppdelning av individens identitet. Att närma sig den traumatiska händelsen och dess konsekvenser är svårt och krävande, eftersom det hotar identiteten. Det är något som inte passar in på vem personen anser sig vara. Den inre uppdelningen kan också liknas vid Raggatts (2006) tankar om att människan består av olika identiteter med motsatta sidor, eller vid Hermans (1996) tankar om att livsberättelsen består av olika röster om sig själv som kan tänkas bli mer extrema efter ett trauma. Att resultatet visar på vikten av utvecklandet av en omsorg om sig själv, och att arbeta med en integrering av personen där traumat blir en del av livsberättelsen, är förståeligt.

En förlorad identitet. Den själsliga smärtan tycks huvudsakligen reflektera en förlust av olika delar av en själv. Jacobsens (2006a, 2006b) syn på trauma som förlust bekräftas gång på gång. Det kan vara förluster som rör sig på samtliga av Deurzens (1997) dimensioner av människan: fysisk, social, psykologisk och andlig dimension. På ett fysiskt plan uttrycks det i form av sorg över vad kroppen varit med om och att sexualiteten upplevts på fel sätt. På ett socialt plan handlar det om förluster av tillit till andra och om relationer som har förändrats i karaktär. Psykologiska

förluster består mestadels av att inte längre känna igen sig själv. Den andliga dimensionen av människan är den dimensionen som det lagts mest fokus på i denna studie. Den utsattes andlighet påverkas då döden kommer nära, vilket kan leda tankarna in på meningen och värdet med livet. Samtliga av människans fyra dimensioner har visat sig överlappa varandra mer eller mindre på olika områden.

Förluster på en andlig nivå tycks främst gälla känslan av att vara värdefull, som även går in på människans psykologiska och sociala dimensioner. Att inte känna sig älskad och värdefull, tycks tränga sig långt in i människans inre och ge en känsla av att vara förstörd för all framtid. Denna känsla verkar ofta vara kopplad till den skuld och skam som så många upplever. Skuld i form av att skylla övergreppen på sig själv och sitt beteende. Skam i form av att skämmas för det som hänt, en rädsla att övergreppet ska synas på en och ha förändrat en, och en känsla av inte längre få eller kunna existera. Det självförakt som övergreppen kommer med, den ångest som uppstår vid insikten om att inte längre vara värd något och de traumatiska minnesbilder som inte går att suddas ut, verkar vara de främsta orsakerna till att de utsatta längtar efter att komma bort från sitt eget liv. Självföraktet tycks också vara det som leder de utsatta in i nya destruktiva beteenden och relationer.

Förluster i form av förändrad världsbild och syn på meningen med livet, samt minskat hopp inför framtiden, är genomgående i resultatet. Dessa stämmer överrens med Janoff-Bulmans (1989) *world assumptive theory* som menar att det ofta sker en förvirring kring antaganden om världen och sig själv efter en traumatisk händelse. Det är antaganden som ger en inre ordning och som påverkar val och beteenden i livet. Studiens resultat bekräftar det ifrågasättande av antaganden som Janoff-Bulman och Hanson-Frieze (1983) nämner: självbild, tron på att inte vara sårbar, och världen som meningsfullt. Ett ifrågasättande av självbild har redan nämnts i form av självförakt. Känslan av att vara sårbar går, utifrån resultatet, att koppla till olika rädslor. Det handlar om att världen är ond, att andra ska göra en illa igen och att det inte längre finns en plats för en här. Det skapas en otrygghet där det varken går att lita på andra eller sig själv. Denna otrygghet kan liknas vid begreppet *ontologisk trygghet*, som handlar om både en fysisk trygghet och en identitetstrygghet (Thompson, 2010). När det inte längre går att få ihop livsberättelsen till en helhet, försvinner den ontologiska tryggheten och identiteten hotas. Det blir då svårt att fortsätta leva ett liv där det alltid finns en dimension av ovisshet. Förmågan att överhuvudtaget kunna blicka

framåt i livet och våga drömma om något som ska komma, verkar ha gått förlorad. Känslor av otrygghet och värdelöshet kan vara grunden till att hoppet och känslan av meningsfullhet så ofta rycks bort vid sexuella övergrepp.

En hoppfull identitet. Resultatet berättar att många klienter upplever sig som förstörda och att det är ett öde över deras liv. Det går att koppla till den existentiella termen *fakticitet*, som är människans egen existentiella situation och öde som hon inte kan rå över. Det handlar om saker i livet som har tilldelats en utan att ha bett om dem. För att kunna hantera livets motgångar gäller det att acceptera ens fakticitet (Jacobsen, 2006a). Utifrån studiens resultat tycks många klienter acceptera övergreppen, utan att se sig som ett offer som ska tyckas synd om. Något motsägelsefullt är att känslan av att vara förändrad och förstörd ofta tar över, då den utsatte kan vara förstörd men ändå inget offer för situationen. Det skulle kunna tyda på en mer djupgående känsla, av att ens existens hotas eller rycks ifrån en, samtidigt som en kontroll upprätthålls genom att inte lägga över skulden på den andra. Denna skuldbeläggning av sig själv, som resultatet visar på är vanlig, skulle kunna förklaras utifrån Janoff-Bullmans (1979) teorier om att skuldbeläggning av sig själv kan ge en känsla av kontroll, då det hjälper en att fortsätta tro på en rättvis värld. Att skuldbelägga sig själv kan enligt Ullman (1997) också fungera som ett skydd, för då behöver ingen mening finnas i det som hänt och världen kan förbli god. Det blir lättare att se sin livsberättelse som sammanhängande och att känna sig som en integrerad individ.

Att inte acceptera sin fakticitet och att skuldbelägga sig själv kan vara orsaker till att studiens resultat visar på att sexuella trauman kan göra det svårt att blicka framåt och tro på en framtid. Positivt är att det trots allt finns en hel del klienter som bär på en framtidstro och som känner hopp inför det som ska komma. Det kan förklaras utifrån Jacobsens (2006b) tankar om att kriser fungerar som öppnare för ens existens, samt utifrån Frankls (1962, 1969) teorier om att sökande efter mening i tillvaron är ett huvudmotiv till att fortsätta leva. Kanske är det just den gruppen, som fortfarande söker efter en mening i tillvaron, som har lättare för att bevara ett hopp inför framtiden och en tro på att förändringar är möjliga. Att kontexten och samhället har en påverkar på hur övergreppen upplevs, skulle kunna vara en förklaring till att sexuella trauman påverkar olika personer olika. Resultaten visar på att personer, som har växt upp i en kontext där de lärt sig reflektera om livet och där vissa självklara antaganden om livet utvecklats, generellt har lättare för att gå vidare i livet efter

övergreppen. Det handlar om hur synen på sexuella övergrepp är i en viss kultur, vilket påverkar platsen övergreppet får i den utsattes livsberättelse, i linje med Bonanno (2004) och Conner, Davidson och Lees (2003) teorier. De personer som befinner sig i miljöer där det uppmuntras att reflektera över meningen med livet, skulle kunna vara de som upplever att de har ett val att kunna välja sin framtid. Existentiell ångest kan ses som vägvisare för de val människan har om att ta ansvar för sitt eget liv (Bugental, 1978; Jacobsen, 2006; May, 1996; Yalom, 1980). Om verkligheten är sådan, att bara en del av de som blivit utsatta har förmågan till att välja i livet, går det emot några av existentialismens grundsyner. En alternativ förklaring kan vara att valet av inställning i livet även finns kvar hos denna grupp, men att omständigheter och upplevelser som inte har valts och som inte går att förändra, tar överhand och skymmer denna möjlighet.

En meningsfull identitet. Att integrera den traumatiska händelsen med resten av livsberättelsen, visar studiens resultat vara av stor betydelse för att en person ska känna sig hel och som sig själv igen. Det är något som Jacobsen (2006a) nämner är av stor vikt för att återfå en känsla av en hel identitet. Tedeschi och Calhoun (1996) uttrycker något liknande då de nämner förändring av självuppfattning som en av de viktigaste faktorerna bakom posttraumatisk tillväxt. Världsbild och trosuppfattning, som efter ett övergrepp lätt kan vittra sönder, har något motsägelsefullt även visat sig vara av skyddande karaktär. Det tycks vara det enda som förblir och som går att luta sig mot, då resten av livet och människan är föränderliga. Världsbild och trosuppfattning kan fungera som ett klister eller som ett vaccin, för att använda Rufus uttryck, som håller samman livets fragmenterade delar och skapar kontinuitet. Det knyter an till Spinellis (1997) tankar om strukturen av personers självupplevelse. Det skapar ordning och ger en förståelse av livet, vilket stämmer överrens med Antonovskys (1987) tankar om sammanhangets betydelse. Att resultatet visar att en gudstro både kan fungera som ett skydd och som något att skylla på, kan ses som motsägelsefullt. Om gud som är ens trygghet och mening, plötsligt hotas med att ryckas bort, hamnar skulden lätt hos honom. Tvivel på det som tidigare tyckts varit självklart tar över och splittrar identiteten. Samtidigt som tvivel kan förekomma, verkar det vanligt att andlighet utvecklas ur det svåra. Det kan ses som något positivt, då Tedeschi och Calhoun (1996) menar att förändring av livsfilosofi är en huvudfaktor till att posttraumatisk tillväxt ska ske. Det kan vara att andlighet ger

mening till lidandet och kan vända det till en styrka, vilket tidigare visat sig vara fruktsamt genom andlig *coping* (Ahren et al., 2010). På liknande sätt ser Orbach (2008) de möjligheter som uppstår ur ett trauma, som en gåva. Att se möjligheterna och känna hopp efter ett trauma, tycks vara viktigt för att en positiv utveckling ska ske i form av posttraumatisk tillväxt. Utifrån studiens resultat finner en del av de utsatta hopp, mening och nya möjligheter i att hjälpa andra som varit med om liknande svårigheter. Att finna mening har nämnts som ett motiv till att utveckla en identitet (Heine et al., 2006).

En fråga som kan ställas är om det är identiteten som skapar mening och förståelse eller om det är mening och förståelse som skapar en identitet, eller om det är en dynamisk växelverkan där emellan. Utifrån resultaten tycks det, som Jacobsen (2006a) uttrycker det, ske en reningsprocess som avgör en persons fortsatta livsriktning. Traumat gör att den utsatte omdefinierar tidigare trosföreställningar och världsbilder, där meningen i tillvaron ifrågasätts och tas bort, förändras, eller helt består. Hur revideringen ser ut verkar bero på hur väl tidigare övertygelser passar in i resten av livsberättelsen, samt hur starka övertygelserna har varit. Det tyder på att mening är något som utifrån internaliseras i personen och kan förändras vid olika upplevelser. När det gäller identitet tycks studiens resultat visa på att mening i tillvaron och antagelser om världen och livet föregår identiteten i enlighet mer Eriksons (1968) och Pyszczynski et al.:s (2004) tankar. Bilden av en själv tycks utvecklas mer utifrån synen på världen och livet än tvärtom. Det måste finnas något för identiteten att relatera till. Identiteten blir som en reflektion av personens livsberättelse, som genomsyras av dess mening och världsbild.

Sociala relationer har i resultatet visat sig ha en viktig skyddande funktion, vilket är i linje med samhörighetens betydelse efter ett trauma (Carol, 2004), samt med vikten av att växa i förtroende till andra igen (Raphael, 1986). Det stämmer också överrens med Tedeschi och Calhouns (1996) teorier om att en av de viktigaste faktorerna för posttraumatisk tillväxt är förändring i sociala relationer. Studiens resultat pekar på vikten av att inte isolera sig, för att det ska vara möjligt att få nya intryck. De nya intrycken kan tänkas ge ett nytt ljus över det som hänt, samtidigt som gamla föreställningar om världen och livet kan återkomma eller aktivt återskapas. Kanske är det nya positiva erfarenheter som krävs för att en livsberättelse, med nya insikter om möjligheter i livet, ska kunna utvecklas. Det kan göra att en ny känsla av

mening växer ur det som hänt, som kan hjälpa den utsatte vidare i livet, utan att låta sig dömas av samhällets stereotypa bilder. Det tycks handla om en acceptans av sig själv och livet. Insikten om att det fortfarande finns valmöjligheter i livet verkar vara viktigt för att hoppet inte ska släckas. Det gör att personer trots sina tragiska livsomständigheter vågar fortsätta drömma om något annat. Kanske växer en insikt om vikten av att förlåta sig själv och förövaren, i enlighet med Copeland et al.:s (2008) tankar, för att fri från skam och skuld kunna gå vidare och låta övergreppet bli en integrerad del av den nya identiteten.

Behandlarens identitet. Vad skiljer sexuella övergrepp från andra traumatiska händelser? Resultaten visar att sexuella övergrepp sker på samtliga av Deurzens (1997) dimensioner av människan. Det som skiljer sexuella trauman från många andra trauman, är att det finns en aspekt av att det är en annan människa som medvetet skadar en annan människa. Det finns faktorer av orättvisa och obalans när det gäller makt mellan män och kvinnor. När något så intimt som sex används i våldssyfte, kommer det lätt väldigt nära behandlaren. Studiens resultat visar att man inte går oberörd från att möta någon som utsatts för sexuella övergrepp och att det finns mycket att lära. Det verkar vanligt att utveckla en ödmjukhet inför andras svårigheter samt inför vad människor utsätter varandra för. Behandlarens världsbild tycks påverkas, då han eller hon dagligen matas av berättelser om orättvisor och avsiktlig onda handlingar, vilket är i linje med Janoff-Bulmans (1985) teorier. Världsbilderna som utvecklas innefattar dimensioner av hur vanligt det är att människor skadar varandra, samt att inget i livet går att tas för givet. Det tycks hos behandlare finnas en god medvetenhet om att skydda sig själv för att inte drabbas av en traumatisering själv. Samtliga av de intervjuade var i riskgruppen för att utsättas för en ställföreträdande traumatisering, utifrån Pearlman & Saakvitne (1995b) teorier. Samtal med kollegor och handledning i arbetet nämndes som skyddande faktorer. En tydlig trosföreställning verkar ha en skyddande funktion, på liknande sätt som för de utsatta, vilket även Pearlman och Saakvitnes (1995a) samt Pearlman och Mac Ians (1993) studier vittnar om.

En identifiering med de utsatta stäcker sig utanför kontorets väggar, då det verkar vanligt för behandlare att på sin fritid stå upp för sina klienter. Många berörs på djupet av de berättelser de får ta del av. Denna beröring tycks reflekteras i mötet med andra människor. Istället för att blivit ställföreträdande traumatiserade, verkar de

ha blivit ställföreträdande budbärare. De utsattas berättelser påverkar behandlarnas värderingar och människosyn. Det är som om de utsattas livsberättelser på ett positivt sätt smälter samman med behandlarnas egen livsberättelse.

Metoddiskussion

Metoddiskussionen kommer inledningsvis behandla svagheter och styrkor med studiens metodologi. Därpå följer en diskussion om teoretiska och praktiska implikationer, samt förslag på framtida studier.

Förförståelse. För att kunna avgöra hur väl studien går att överföra till andra kontexter, behövs kunskap om författarens förförståelse (Morrow, 2005). Utifrån en existentiell hermeneutisk vetenskapsteoretisk ansats, där polariteten mellan subjektet och objektet är utbytt mot en pendling mellan förförståelse och förståelse, skapas förståelse i mötet med den andres livsvärld (Alvesson & Sköldberg, 2008). Författaren har under studiens gång bejakat sin egen identitet för att veta hur denna skulle kunna ha påverkat vad som sades under intervjuerna, samt hur materialet tolkades. Denna typ av reflektion är ständigt närvarande vid kvalitativa studier (Willig, 2010). I studien finns det, utifrån den vetenskapsteoretiska utgångspunkten och valda teorier, antaganden om att människors identitet kan påverkas i mötet med varandra. Inom den existentiella hermeneutiken finns det antaganden om att en förståelse av klienternas identitet skapas utifrån en förförståelse av behandlarnas identitet och att en förståelse av behandlarnas identitet skapas utifrån en förförståelse av författarens identitet (Alvesson & Sköldberg, 2008). Det går därför inte att bortse från att studiens författare haft en påverkan på intervjupersonernas identitetsuppfattning, samt på deras representation av klienternas identitet. Då människan alltid får nya existentiella insikter om sig själv, samtidigt som en omfattande presentation av författarens egen identitet är omöjlig att presentera, valdes relevanta delar vid presentation av författarens förförståelse.

Konceptualisering. En ständigt närvarande fråga under studiens gång, har varit om det är fenomenet *identitet* som mäts. Holme och Solvang (1997) visar på vikten av att både ha en teoretisk och en operationell definition av det fenomen eller begrepp som studien undersöker. Den teoretiska definitionen avser att visa på begreppets innebörd samt hur det skiljer sig från andra begrepp, medan operationaliseringen handlar om att definiera ett begrepp för att det ska vara möjligt att mäta det i studien (Holme & Solvang, 1997). Eftersom denna studie varit av

explorativ karaktär har en inte alltför snäv definition av identitet använts. Samtidigt finns det tydliga begreppsavgränsningar, i form av narrativ identitet kopplat till existentiella teorier. Specifika teorier har gjort det möjligt att på ett tydligt sätt undersöka relevanta områden kopplade till de aspekter av identitet som studien utforskar. Begreppet är av mångfacetterad karaktär och skulle därför kunna definieras ännu tydligare. På så sätt skulle begreppsvaliditeten kunna öka (Holme & Solvang, 1997), samtidigt som det medför en risk att viktiga aspekter av identitet går förlorade. På liknande sätt har begreppet *trauma* en inte alltför snäv definition utifrån existentiella teorier.

Konceptualiseringen, och valda teorier kopplad till denna, påverkar studiens syfte och frågeställningar. Hade syftet formulerats på ett annat sätt utifrån andra teorier, skulle studien antagligen genererat ett annat resultat. Konceptualiseringen påverkar även hur väl studien går att överföras till andra kontexter. En bredare definition av meningsbärande och avgörande begrepp i studien, skulle kunna leda till en större överförbarhet, samtidigt som det skulle kunna förlora mer av sin begreppsvaliditet (Holme & Solvang, 1997). Vid en bredare definition av fenomen som identitet, är det lättare för andra faktorer, som inte är sexuella övergrepp, att ha påverkat identitetsutvecklingen.

Urval och rekrytering. Att rekrytering gjordes utifrån en genomsökning av hemsidor, kan ha påverkat urvalet. Studiens författare kan ha haft en påverkan på urvalet då de endast kom från verksamheter som av författaren var kända. Att utgå från systematiskt uppsatta kriterier (Holme & Solvang, 1997), var ett försök till att undvika bias, samt för att säkerställa att behandlarnas arbete var av rätt karaktär för studiens syfte. Att deltagarna bestod av behandlare, och inte de personer som utsatts för sexuella övergrepp, har en stor betydelse för studiens syfte och antagligen även för resultatet. Att istället ha genomfört intervjuer med de utsatta skulle troligen ha visat på andra dimensioner av identitet. Viktiga dimensioner och erfarenheter kan på så sätt ha gått förlorade, samtidigt som studien lättare går att försvara ur en etisk synvinkel. Behandlaren har stått i centrum och representerat klientens identitet. Fördelen med att urvalet bestått av behandlare har varit att de getts en möjlighet att uttrycka sin egen identitetsuppfattning, vilken hade gått förlorad om enbart klienter intervjuats.

Antalet deltagare är relativt litet, samtidigt som det representerar en heterogen grupp med hänsyn tagen till kön, ålder, profession, arbetslivserfarenhet, arbetsplatser

och nationalitet. Dessa variabler har tagits med för att de ansågs kunna ha en viss påverkan på resultatet, samt för att kunna visa på kontexten av studien, vilket Morrow (2005) anser är viktigt för att kunna avgöra den externa validiteten och studiens grad av överförbarhet. Variationen i gruppen kan ha ökat möjligheten att applicera resultatet på större grupp av professionella som arbetar med sexuellt traumatiserade personer. Hade deltagarna varit av en mer homogen grupp skulle det ha kunnat öka graden av överförbarhet på just den gruppen, vilket inte var denna studies syfte.

Datainsamling. Intervjuguiden utformades med stöd av tidigare forskning på området och av ett redan utvecklat frågeformulär, utifrån Kvale och Brinkmanns (2009) rekommendationer. Tanken var att frågorna skulle vara öppna och uppmuntra till ett fritt berättande, men med konkretiserande följdfrågor. En pilotstudie hjälpte till att prioritera och omdefiniera vissa frågor. Det tidigare utvecklade frågeformuläret från Pérez-Sales et al. (2012), som ämnar mäta världsbild och identitet vid trauma, kriser och förluster, hjälpte till att säkerställa att intervjuguidens frågor genererade svar som var i linje med studiens syfte. Intervjuguiden har haft stor påverkan på studiens resultat, där tematiseringen av studien mer eller mindre inleddes vid utformandet av denna. Hur öppen och förutsättningslös författaren egentligen var vid intervjuerna, med tanke på bakgrundskunskaper, går att diskutera. Intervjufrågorna grundades mestadels på teman som går att finna i existentiella teorier. Det går att reflektera över vad för svar som genererats om andra, mer öppna frågor ställts. Samtidigt skulle ett djup i kunskapen kunna gått förlorat. Trots att samma frågor ställdes till samtliga intervjudeltagare, fanns det många olika tolkningar av frågornas innebörd, vilket gav mångfaldiga svar. Att gå från abstrakta begrepp till konkreta situationer, visade sig vara extra svårt då frågorna blev av en mer existentiell karaktär. Att det fanns varierade syner på vad sexuella övergrepp är, påverkade också svaren.

Intervjuaren och författaren är densamma i studien, vilket kan ha haft en viss påverkan på studien. Fördelen med det är att författaren redan är insatt i intervjumaterialet vid presentation av resultat och analys, nackdelen är att analysen lätt kan baseras på erfarenheter som gjorts vid intervjuerna och inte enbart på det presenterade resultatet. En reflektion kring roller tagna under intervjuerna kan vara intressant. Intervjuarens terapeutiska samtalsfarenheter från psykologutbildningen kan ha gett intervjuaren en behandlares roll, vilket skulle kunna ses som en fördel då det kan ha hjälpt intervjupersonen att våga öppna sig. Samtidigt var samtliga

intervjupersoner själva behandlare, vilket gjorde att de var vana vid att ta den rollen. Att intervjuerna genomfördes på behandlarnas arbetsplatser, i de stolar där de vanligtvis träffar klienter, kan ha bidragit till en rollförvirring och en omvänd maktsymmetri (Kvale & Brinkmann, 2009). Positivt är att det kan ha varit till hjälp vid presentation av den livsvärld behandlaren dagligen befinner sig i.

Analys och resultat. Analysen av materialet började redan vid transkribering av de två första slumpmässigt utvalda intervjuerna. Kvale och Brinkmann (2009) menar att utskrifter i sig själva är konstruktioner och tolkningar av den som transkriberar. Det var samma person som utförde intervjuerna som transkriberade och analyserade materialet, vilket underlättade den existentiella hermeneutiska processen. Ännu ett led av tolkning kom in då en del av intervjumaterialet översattes från engelska till svenska. Det går att spekulera kring vilken påverkan det haft på studien att endast väsentliga delar av resterande intervjumaterial transkriberades. Inledningsvis i studien gjordes en avvägning utifrån studiens omfång, om ett högre deltagarantal eller en fullständig transkribering av materialet skulle gagna studiens syfte bäst. Författaren bedömde att ett större deltagarantal skulle ge ett mer givande och representativt resultat och gynna studien mer. Det fanns ett antaganden i studien om att de två slumpmässigt utvalda intervjuernas teman representerade hela intervjumaterialet, vilket skulle kunna vara ett hot mot den interna validiteten. Hydén och Hydén (1997) menar att transkribering redan från början är ett urval och en bearbetning av det talade ordet, vilket visar betydelsen av författarens val redan i denna fas. Kanske skulle mer subtila uttalanden kunna använts bättre, uttalande som vid en första genomlysning av intervjun inte ansågs passa in under något tema. Det utelämnade materialet kanske skulle ha lett fram till nya teman. Den hermeneutiska processen som handlar om att en dynamisk rörelse mellan delarna och helheten av materialet, blev tydligare ju fler intervjuer som bearbetats. En bättre insatthet i helheterna gjorde att delarna trädde fram i nytt ljus och tvärtom. Det fanns hela tiden en öppenhet inför att redan framtagna teman kunde utvecklas till nya teman, som för resterande intervjumaterial tycktes vara mer passande. Ett exempel på detta är att ett tema lades till efter att resterande material kommit med i analysen. För att undvika att viktigt material inte gått förlorat i det som transkriberats, lästes samtliga transkript igenom i slutet av den tematiska analysprocessen. De citat som valdes till olika teman försökte på ett så respektfullt sätt som möjligt spegla deltagarnas syn på identitet.

I analysen kan det ifrågasättas om de teman som tagits fram har en tillräckligt hög inre homogenitet och yttre heterogenitet, utifrån Pattons (1990) rekommendationer. För att det skulle säkerställas användes en yttre bedömare som fick ge kommentarer på teman och underliggande citat. Öppenheten inför att samma kod kunde passa under flera teman, i kombination med intervjufrågor som kunde ge mångtydliga svar, gjorde att det ständigt var tvunget att finnas avgränsning i vilka teman koderna skulle representera. En avgränsning av materialet är alltid nödvändigt (Braun & Clarke, 2006), då tolkning av ett intervjumaterial, precis som av en människa, är en pågående process som aldrig tar slut (Gadamer, 2007). Avgränsningen hjälpte till att förhindra att teman inte överlappade varandra alltför mycket. Syftet och valda teorier hjälpte till att avgränsa valet av teman. Analysarbetet presenterades steg för steg, för att ge läsaren en god inblick i processen, vilket är avgörande för att kunna bedöma hur väl resultatet kan överföras till andra kontexter (Willig, 2010).

Teoretiska och praktiska implikationer

En studies grad av meningsfullhet och användbarhet visar på studiens kvalitet (Smith, 2003). För att en studie ska anses meningfull och användbar menar Langemar (2008) att studiens syfte ska ha uppfyllts, att en förståelse kring ämnet har skapats, att olika aspekter belysts, samt att studien bidragit med ny eller fördjupad kunskap på området. Den explorativa karaktär som denna studie haft, har visat på hur identiteten påverkas hos personer som utsatts för sexuella övergrepp, utifrån behandlarnas synvinkel. Studien har även visat på hur behandlarnas identitet påverkas. Identitetsbegreppet har utforskats från flera olika vinklar. De existentiella teorier, som användes vid analyserande av materialet, har låtit ett nytt ljus skina över denna klientgrupp. I studien har en balans mellan enkelhet och komplexitet försökt uppnås, utifrån Langemars (2008) rekommendationer. Den konkreta nivån med dess meningsinnehåll har problematiserats och gjorts mer komplext utifrån tolkningar och analyser, för att ge nya insikter i det som tidigare kan ha verkat självklart. Denna studie kan ses som en meningfull inledning på området sexuellt trauma och identitetsutveckling utifrån en existentiell teoretisk referensram, något som lyser med sin frånvaro på forskningsfältet. Den tolkande och beskrivande kunskap som studien genererat kan ses som inspiration till framtida forskning, där det finns många teman att fortsätta undersöka.

När det gäller studiens praktiska användbarhet, öppnar den upp för nya sätt att i olika verksamheter bemöta och hjälpa personer som lider av sexuella trauman. Resultatet ställer sig emot att endast se trauman som symptom som ska elimineras, utan där traumat istället kan ses som en ny möjlighet till utveckling och förhöjd känsla av mening i tillvaron. Det finns en förhoppning om att studien ska inspirera till att våga tänka annorlunda och mer individanpassat kring denna klientgrupp, något som kan leda till att de utsatta inte längre ses som offer. Det ger hopp om att rätt hjälp kan göra att lidande vänds till något konstruktivt. Studien kan ses som inspiration och motivation, till professionella som arbetar med sexuellt trauma, att våga reflektera över sin egen identitet för att den ska bli till en styrka både i arbetet och i det privata livet.

Framtida forskning

Det finns mycket att bygga vidare på utifrån denna studie. Nästan samtliga av studiens teman berörs inom tidigare forskning, dock med en genomgående frånvaro av det existentiella perspektivet. Förslag på framtida forskning kan vara att göra samma studie, fast där de utsatta intervjuas. Det skulle kunna vara intressant att utveckla studien med att ställa liknande frågor om behandlarnas identitetsuppfattning, som ställts om klienterna. Andra definitioner och nivåer av identitet skulle kunna generera en annan typ av kunskap. Att anlägga ett salutogent perspektiv, där till exempel posttraumatisk tillväxt kommer mer i centrum, kan vara meningsfullt. Att bredda studien och titta närmare på hur olika typer av sexuella övergrepp, till exempel överfallsvåldtäkter, sexuella övergrepp i nära relationer och övergrepp som inleds via internetkontakt påverkar identiteten, kan vara intressant. Ett annat område som kan utforskas är hur personer som varit utsatta för sexuella övergrepp både i barndomen och i vuxna livet, upplever sin identitet.

Slutsatser

Behandlare upplever i sitt arbete att identiteten påverkas hos vuxna individer som utsatts för sexuella övergrepp. Identiteten påverkas i förändring av känslan att vara sig själv, att värdera sig själv, trygghet, världsbild, upplevelsen av att ha en mening i tillvaron, sociala relationer och att ha hopp inför framtiden. En förlust av att känna sig som en sammanhängande individ och att inte längre ha kontinuitet i livet är

vanliga upplevelser. Att inse att skulden för övergreppet inte ligger hos den utsatte, att värdera sig själv högre, att ha tydliga antaganden och trosuppfattningar om världen och livet, samt att bemöta traumat som en möjlighet till att finna nytt hopp, livsriktning och mening i tillvaron, är viktiga faktorer för att den utsatte ska kunna utveckla en ny sund identitet. Påverkan på behandlarens identitet uttrycks i form av förändring i världsbild där världen upplevs vara farligare än tidigare, en ökad ödmjukhet inför andras lidande, samt ett växande behov av att inför andra stå upp för klienternas utsatthet. Studien kan ses som en introduktion till forskning på ämnet identitetsutveckling vid sexuellt trauma, utifrån en existentiell referensram. Resultatet kan inspirera till nya sätt att i samtal och behandling bemöta personer som utsatts för sexuella övergrepp.

Referenser

- Ahrens, C. E., Abeling, S., Ahmad, S. & Hinman, J. (2010). Spirituality and well-being: The relationship between religious coping and recovery from sexual assault. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(7), 1242-1263.
doi:10.1177/0886260509340533
- Almedom, A. (2005). Resilience, hardiness, sense of coherence, and posttraumatic growth: All paths leading to ‘‘light at the end of the tunnel’’. *Journal of Loss and Trauma*, 10(3), 253–265. doi: 10.1080/15325020590928216
- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. (5. uppl.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Amstadter, A. B. & Vernon, L. L. (2008). Emotional reactions during and after trauma: A comparison of trauma types. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 16(4), 391-408. doi: 10.1080/10926770801926492
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Apter, M. J. (1983). Negativism and the sense of identity. I G. M. Breakwell (Red.), *Threatened identities* (ss. 75–90). New York: Wiley.
- Attig, T. (2002). Relearning the world: Making and finding meanings. I R. A. Neimeyer (Red.), *Meaning Reconstruction and the Experience of Loss* (ss. 33-53). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. doi: 10.1016/0146-6402(78)90002-4
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. New York: Guilford.
- Berntsen, D. & Rubin, D. (2006). The centrality of event scale: A measure of integrating a trauma into one’s identity and its relation to post-traumatic stress disorder symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 44, 219–231.
doi:10.1016/j.brat.2005.01.009
- Bollnow, O. F. (1966). *Krise und Neuer Anfang*. Heidelberg: Quelle & Meyer.

- Bollnow, O. F. (1979). *Eksistensfilosofi og pedagogikk*. Köpenhamn: Christian Eijers Förlag.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, *59*(1), 20–28. doi: 10.1037/0003-066X.59.1.20
- Bracken, P. (2002). *Trauma: Culture, meaning and philosophy*. London: Whurr.
- Brady, J. L., Guy, D. J., Poelstra, P. L. & Brokaw, B. F. (1999). Vicarious traumatization, spirituality, and the treatment of sexual abuse survivors: A national survey of women psychotherapists. *Professional Psychology: Research and Practice*, *30*(4), 386-393. doi: 10.1037/0735-7028.30.4.386
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brennan, J. (2001). Adjustment to cancer – coping or personal transition? *Psycho-oncology*, *10*, 1-18. doi: 10.1002/1099-1611(200101/02)10:1
- Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *17*, 475–482.
doi: 10.1177/0146167291175001
- Brottsförebyggande Rådet [Brå]. (2014). Brott och statistik, Våld och sexualbrott. Hämtat 26 september 2014 från Brottsförebyggande Rådet:
<https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>
- Brubaker, R. & Cooper, F. (2000). Beyond “identity”. *Theory and Society*, *29*(1), 1–47. doi: 10.1023/A:1007068714468
- Bugental, J. (1978). *Psychotherapy and process: The fundamentals of an existential-humanistic approach*. Boston: McGraw-Hill.
- Burke Draucker, C. (2001). Learning the harsh realities of life: Sexual violence, disillusionment and meaning. *Health Care for Women International*, *22*, 67-84.
doi: 10.1080/073993301300003081
- Burt, M. R. & Katz, B. L. (1987). Dimensions of recovery from rape: Focus on growth outcomes. *Journal of Interpersonal Violence*, *2*, 57–81.
doi: 10.1177/088626087002001004
- Calhoun, L. G. & Tedeschi, R. G. (1999). *Facilitating posttraumatic growth: A clinician’s guide*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Calhoun, L. G. & Tedeschi, R. G. (2006). The foundations of posttraumatic growth: An expanded framework. I L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Red.). *Handbook of posttraumatic growth* (ss. 1-23). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Canda, E. R. & Furman, L. D. (2009). *Spiritual diversity in social work practice: The heart of helping*. New York: Oxford University Press.
- Carol, J. (2004). *Journeys of courage: Remarkable stories on the healing power of community*. Notre Dame, Indiana: Sorin Books.
- Chouliara, Z., Hutchison, C. & Karatzias, T. (2009). Vicarious traumatization in practitioners who work with adult survivors of sexual violence and child sexual abuse: Literature review and directions for the future research. *Counselling and Psychotherapy Research*, 9(1), 47-56.
doi: 10.1080/14733140802656479
- Clark, J. N. (2014). Making sense of wartime rape: A multi-causal and multi-level analysis. *Ethnopolitics*, 13(5), 461-482. doi: 10.1080/17449057.2014.928461
- Conner, K. M., Davidson, J. & Lee, L. (2003). Spirituality, resilience, and anger in survivors of violent trauma: A community survey. *Journal of Traumatic Stress*, 16(5), 487-494. doi: 10.1023/A:1025762512279
- Contreras, J. M., Bott, S., Guedes, A. & Dartnall, E. (2010). *Sexual violence in Latin America and the Caribbean: A desk review*. Pretoria: Sexual Violence Research Initiative, Gender and Health Research Unit, Medical Research Council. Hämtat 2 oktober 2014 från Sexual Violence Research Initiative:
www.svri.org/SexualViolenceLACaribbean.pdf
- Copeland, K. A., Johnson, J. L. & Olson, L. (2008). *Sexual trauma, forgiveness, and health*. Presenterades vid det årliga mötet för American Psychological Association. Boston, Massachusetts: American Psychological Association.
doi: 10.1037/e515912008-001
- Côté, J. E. (2009). Identity formation and self-development in adolescence. I R. M. Lerner & L. Steinberg (Red.), *Handbook of adolescent psychology* (3. uppl., Vol. 1, ss. 266-304). Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Côté, J. E. & Levine, C. G. (2002). *Identity formation, agency, and culture: A social psychological synthesis*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Craib, I. (2009). *Existentialism and Sociology: A Study of Jean-Paul Sartre*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dancu, C. V., Riggs, D. S., Hearst-Ikeda, D., Foa, E. B. & Shoyer, B. G. (1996). Dissociative experiences and posttraumatic stress disorder among female victims of criminal assault and rape. *Journal of Traumatic Stress, 9*, 253–267. doi: 10.1002/jts.2490090208
- Dedert, E. A., Calhoun, P. S., Watkins, L. L., Sherwood, A. & Beckham, J. C. (2010). Posttraumatic stress disorder, cardiovascular, and metabolic disease: A review of the evidence. *Annals of Behavioral Medicine, 39*(1), 61-78. doi: 10.1007/s12160-010-9165-9
- Deurzen Van, E. (1997). *Everyday mysteries: Existential dimensions of psychotherapy*. London: Routledge.
- Elklit, A. & Christiansen, D. M. (2010). ASD and PTSD in rape victims. *Journal of Interpersonal Violence, 25*(8), 1470-1488. doi: 10.1177/0886260509354587
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2. uppl.). New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Frankl, V. E. (1962). *Man's search for meaning: An introduction to logotherapy*. London: Hodder & Stoughton.
- Frankl, V. E. (1969). *The will to meaning*. New York: New American Library.
- Frazier, P., Conlon, A. & Glaser, T. (2001). Positive and negative life changes following sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69*, 1048–1055. doi: 10.1037/0022-006X.69.6.1048
- Frazier, P., Tashiro, T., Berman, M., Steger, M. & Long, J. (2004). Correlates of levels and patterns of positive life changes following sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*(1), 19-30. doi: 10.1037/0022-006X.72.1.19
- Färeman, E., Hvitfeldt, T. & Irlander, Å. (2014). *Nationella trygghetsundersökningen* (Brå rapport, 2014:1). Stockholm: Brottsförebyggande Rådet. Hämtat 6 november 2014 från Brottsförebyggande Rådet: <https://bra.se/5.35c681d4143337cb6b29b5.html>
- Gadamer, H-G. (1997). *Sanning och metod i urval*. Göteborg: Daidalos.

- Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Watts, C., Ellsberg, M. & Heise, L. (2005). *WHO's multi-country study on women's health and domestic violence against women: Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses*. Geneva: World Health Organization. Hämtat 25 september 2014 från World Health Organization: http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/en
- Gebelt, J. L. & Leak, G. K. (2009). Identity and spirituality: Conceptual and empirical progress. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 9(3), 180–182. doi: 10.1080/15283480903344463
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. New York: Basic Books.
- Gergen, K. & Gergen, M. (1988). Narrative and the self as relationship. I L. Berkowitz (Red.). *Advances in experimental social psychology* (ss. 17-56). San Diego, Kalifornien: Academic Press.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. New York: Harper & Row.
- Heine, S. J., Proulx, T. & Vohs, K. D. (2006). The meaning maintenance model: On the coherence of social motivations. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 88–111. doi: 10.1207/s15327957pspr1002_1
- Herman, J. L. (1997). *Trauma and recovery* (2. uppl.). New York: Basic Books.
- Hermans, H. J. M. (1996). Voicing the self: From information processing to dialogical interchange. *Psychological Bulletin*, 119(1), 31-50.
doi: 10.1037/0033-2909.119.1.31
- Hills, J. (2002). Death, family scripts and systemic existentialism. I J. Hills (Red.) *Rescripting family experience: The therapeutic influence of John Byng-Hall* (ss. 145-176). London: Whurr.
- Holmberg, S., Hols Salén, L., Lennartsson Hartmann, Y. & Netscher, A. (2011). *Prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (Brå rapport, 2011:18). Västerås: Brottsförebyggande Rådet. Hämtat 30 november 2014 från Brottsförebyggande Rådet:
<http://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2011-11-30-prostitution-och-manniskohandel-for-sexuella-andamal.html>
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, L-C. & Hydén, M. (1997). *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber AB.
- Jacobsen, B. (2006a). *Existensens psykologi*. Falun: ScandBook.

- Jacobsen, B. (2006b). The life crisis in an existential perspective: Can trauma and crisis be seen as an aid in personal development? *Existential Analysis*, 17(1), 39–54.
- Janoff-Bullman, R. (1979). Characterological versus behavioral self-blame: Inquiries into depression and rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1798-1809. doi: 10.1037/0022-3514.37.10.1798
- Janoff-Bulman, R. (1985). The aftermath of victimization: Rebuilding shattered assumptions. I C. R. Figley (Red.). *Trauma and its wake: The study and treatment of PTSD* (ss. 15-35). New York: Brunner/Mazel.
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7, 113-136. doi: 10.1521/soco.1989.7.2.113
- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: Free Press.
- Janoff-Bulman, R. & Hanson-Frieze, I. (1983). A theoretical perspective for understanding reactions to victimization. *Journal of Social Issues*, 39(2), 1-17. doi: 10.1111/j.1540-4560.1983.tb00138.x
- Kelland, L. (2011). Conceptually situating the harm of rape: An analysis of objectification. *South African Journal of Philosophy*, 30(2), 168-183.
- Kendall-Tackett, K. (2009). Psychological trauma and physical health: A psychoneuroimmunology approach to etiology of negative health effects and possible interventions. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, 1(1), 35–48. doi: 10.1037/a0015128
- Kiesling, C., Sorell, G. T., Montgomery, M. J. & Colwell, R. K. (2006). Identity and spirituality: A psychosocial exploration of the sense of spiritual self. *Developmental Psychology*, 42, 1269-1277. doi: 10.1037/0012-1649.42.6.1269
- Kilpatrick, D. G., Edmunds, C. N. & Seymour, A. K. (1992). *Rape in America: A report to the nation*. Arlington, Virginia: National Victim Center and the Medical University of South Carolina. Hämtat 2 oktober 2014 från The Medical University of South Carolina:
<https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/research/sa.shtml>

- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality & Social Psychology*, 37(1), 1–11.
doi: 10.1037/0022-3514.37.1
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi: Att låta en värld öppna sig*. Stockholm: Liber.
- Leary, M. R. (2005). Sociometer theory and the pursuit of relational value: Getting to the root of self-esteem. *European Review of Social Psychology*, 16, 75–111.
doi: 10.1080/10463280540000007
- Leary, M. R. (2007). Motivational and emotional aspects of the self. *Annual Review of Psychology*, 58, 317–344. doi: 10.1146/annurev.psych.58.110405.085658
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Stockholm: Brottsoffermyndigheten, Fritzes Offentliga Publikationer. Hämtat 17 oktober 2014 från Brottsoffermyndigheten:
www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Böcker/Slagen%20dam.pdf
- May, R. (1996). *Psychology and the human dilemma*. New York: Norton.
- McAdams, D. P. (1985). *Power, intimacy, and the life story: Personological inquiries into identity*. New York: Guilford Press.
- McAdams, D. P. (1993). *The stories we live by*. New York: William Morrow & Company, Inc.
- McAdams, D. P. (1997). The case for unity in the (post)modern self: A modest proposal. I R. Ashmore & L. Jussim (Red.). *Self and identity: Fundamental issues* (ss. 46–78). New York: Oxford University Press.
- McAdams, D. P. (2006). *The redemptive self: Stories Americans live by*. New York: Oxford University Press.
- McCann, L. & Pearlman, L. A. (1990). Vicarious traumatization: A framework for understanding the psychological effects of working with victims. *Journal of Traumatic Stress*, 3(1), 131-149. doi: 10.1007/BF00975140
- Michel, P-O., Lundin, T. & Otto, U. (2001). *Psykotraumatologi*. Lund: Studentlitteratur.

- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 250-260. doi: 10.1037/0022-0167.52.2.250
- Narragon-Gainey, K., Simpson, T. L., Moore, S. A., Varra, A. A. & Kaysen, D. L. (2012). The correspondence of daily and retrospective PTSD reports among female victims of sexual assault. *Psychological Assessment*, 24(4), 1041-1047. doi: 10.1037/a0028518
- Nationalencyklopedin. *Identitet*. Hämtat 27 september 2014 från Nationalencyklopedin: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/identitet-%281-likhet%29>
- Neimeyer, R. (2006). Re-storying the loss: Fostering growth in the posttraumatic narrative. I L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Red.). *Handbook of posttraumatic growth* (ss. 68-80). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Nietlsbach, G. & Maercker, A. (2009a). Effects of social exclusion in trauma survivors with posttraumatic stress disorder. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, 1(4), 323–331. doi: 10.1037/a0017832
- Nietlsbach, G. & Maercker, A. (2009b). Social cognition and interpersonal impairments in trauma survivors with PTSD. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 18, 382–402. doi: 10.1080/10926770902881489
- Nouwen, H. J. M. (1979). *The wounded healer: Ministry in contemporary society*. New York: Image Books Doubleday.
- Nouwen, H. J. M. (2006). *Ge oss idag*. Örebro: Libris
- Orbach, I. (2008). Existentialism and suicide. I A. Tomer, G. T. Eliason & P. T. P. Wong (Red.). *Existential and Spiritual Issues in Death Attitudes* (ss. 281-316). New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Park, C. L., Cohen, L. H. & Murch, R. (1996). Assessment and prediction of stress-related growth. *Journal of Personality*, 64(1), 71–105. doi: 10.1111/j.1467-6494.1996.tb00815.x
- Parkes, C. M. (1971). Psycho-social transitions: A field for study. *Social Science and Medicine*, 5, 101–115. doi: 10.1016/0037-7856(71)90091-6
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2. uppl.). Newbury Park, Kalifornien: Sage.

- Pearlman, L. A. (1995). Self-care for trauma therapists: Ameliorating vicarious traumatization. I B. H. Stamm (Red.). *Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators* (ss. 51-64). Lutherville, Maryland: Sidran.
- Pearlman, L. A. & Mac Ian, P. S. (1993). Vicarious traumatization among trauma therapists: Empirical finding on self-care. *Traumatic Stress Points: News for the International Society for Traumatic Stress Studies*, 7(3), 5.
- Pearlman, L. A. & Mac Ian, P. S. (1995). Vicarious traumatization: An empirical study of the effects of trauma work on trauma therapists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26(6), 558-565.
doi: :10.1037/0735-7028.26.6.558
- Pearlman, L. A. & Saakvitne, K. W. (1995a). *Trauma and the therapist: Countertransference and vicarious traumatization in psychotherapy with incest survivors*. New York: Norton.
- Pearlman, L. A. & Saakvitne, K. W. (1995b). Treating therapists with vicarious traumatization and secondary traumatic stress disorders. I C. R. Figley (Red.). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized* (ss. 150-177). Bristol, Pennsylvania: Brunner/Mazel.
- Pérez-Sales, P., Eiroa-Orosa, F. J., Olivos, P., Barbero-Val, E., Fernández-Liria, A. & Vergara, M. (2012). Vivo questionnaire: A measure of human worldviews and identity in trauma, crisis, and loss – Validation and preliminary findings. *Journal of Loss and Trauma*, 17, 236-259. doi: 10.1080/15325024.2011.616828
- Polisen. (u.å.). Sexualbrott – lagar och fakta. Hämtat 26 september 2014 från Polisen: <http://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Fakta-om-sexualbrott/>
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J. & Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 130, 435–468. doi: 10.1037/0033-2909.130.3.435
- Raggatt, P. T. F. (2006). Multiplicity and conflict in the dialogical self: A life-narrative approach. I D. P. McAdams, R. Josselson, & A. Lieblich (Red.). *Identity and story: Creating self in narrative* (ss. 15-35). Washington, D.C: American Psychological Association.
- Raphael, B. (1986). *When disaster strikes: A handbook for the caring professions*. London: Unwin Hyman.

- Rattansi, A. & Phoenix, A. (2005). Rethinking youth identities: Modernist and postmodernist frameworks. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5, 97–123. doi: 10.1207/s1532706xid0502_2
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. & Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 419–435. doi: 10.1177/0146167200266002
- Samelius, L. (2007). *Abused women: Health, somatization and posttraumatic stress* (Doktorsavhandling). Linköpings Universitet, Institutionen för klinisk och experimentell medicin.
- Schwartz, S. J., Luyckx, K. & Vignoles, V. L. (Red). (2011). *Handbook of identity theory and research*. New York: Springer.
- Schwartz, S. J., Luyckx, K. & Vignoles, V. L. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles. (Red). *Handbook of identity theory and research* (ss. 1-27). New York: Springer. doi: 10.1007/978-1-4419-7988-9_1
- Scott Peck, M. (2003). *The road less travelled: A new psychology of love, traditional values and spiritual growth* (25e årsdagen uppl.) New York: Simon & Schuster.
- Sedikides, C. & Brewer, M. B. (2001). *Individual self, relational self, collective self*. Philadelphia: Psychology Press.
- SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Smith, J. A. (2003). Validity and qualitative psychology. I J. A. Smith (Red.). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Methods* (ss. 232-235). London: Sage.
- Spinelli, E. (1996). The vagaries of the self. *Journal of the Society for Existential Analysis*, 7(2), 57-68.
- Spinelli, E. (1997). *Tales of unknowing. Therapeutic encounters from an existential perspective*. London: Duckworth.
- Stolorow, R. D. (2007). *Trauma and human existence: Autobiographical, psychoanalytic and philosophical reflections*. New York: The Analytic Press.
- Sucsy, M. (2012). *The Vow* [film]. USA: Spyglass Entertainment.
- Summerfield, D. (2004). Cross-cultural perspectives on the medicalization of human suffering. I G. M Rosen (Red.). *Posttraumatic stress disorder: Issues and controversies*. Chichester: Wiley. doi: 10.1002/9780470713570.ch12

- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*, 455-471. doi: 10.1007/BF02103658
- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*, 1-18. doi: 10.1207/s15327965pli1501_01
- Thompson, N. (2007). Spirituality: An existentialist perspective. *Illness, Crisis & Loss, 15*(2), 125–136.
- Thompson, N. (2009). *Loss, grief and trauma in the workplace*. Amityville, New York: Baywood Publishing.
- Thompson, N. (2010). *Theorizing social work practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Thompson, N. & Walsh, M. (2010). The existential basis of trauma. *Journal of Social Work Practice, 24*(4). 377–389. doi: 10.1080/02650531003638163
- Ullman, S. E. (1997). Attribution, world assumptions, and recovery from sexual assault. *Journal of Child Sexual Abuse, 6*(1), 1-19. doi: 10.1300/J070v06n01_01
- Tillich, P. (1977). *Modet att vara till*. Lund: Studentlitteratur.
- Veronen, L. J. & Kilpatrick, D. G. (1983). Rape: A precursor of change. I E. J. Callahan & K. A. Mc Clusky (Red.). *Lifespan developmental psychology: Non-normative events*. San Diego, Kalifornien: Academic Press.
- Vignoles, V. L. (2011). Identity motives. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles, V. L. (Red.). *Handbook of identity theory and research* (ss. 403-492). doi: 10.1007/978-1-4419-7988-9_18
- Vignoles, V. L., Chrysochoou, X. & Breakwell, G. M. (2000). The distinctiveness principle: Identity, meaning, and the bounds of cultural relativity. *Personality and Social Psychology Review, 4*(4), 337–354. doi: 10.1207/S15327957PSPR0404_4
- Vignoles, V. L., Manzi, C., Regalia, C., Jemmolo, S. & Scabini, E. (2008). Identity motives underlying desired and feared possible future selves. *Journal of Personality, 76*, 1165–1200. doi: 10.1111/j.1467-6494.2008.00518.x

- Walker, M. D., Hernandez, A. M. & Davey, M. (2012). Identity formation: Intersection of gender, race and sexual orientation. *The American Journal of Family Therapy*, 40(5), 385-398. doi: 10.1080/01926187.2011.627318
- Waterman, A. S. (1984). Identity formation: Discovery or creation? *Journal of Early Adolescence*, 4, 329–341. doi: 10.1177/0272431684044004
- Webb, S. A. (2006). *Social work in a risk society: Social and political perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Willig, C. (2010). *Introducing qualitative research in psychology* (2. uppl.). Maidenhead: McGraw Hill Education, Open University Press.
- World Health Organization. (2012). *Understanding and addressing violence against women*. Hämtad 24 september 2014 från World Health Organization: http://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/vaw_series/en/
- Yuan, N. P., Koss, M. P. & Stone, M. (2006). *The psychological consequences of sexual trauma*. Harrisburg, Pennsylvania: VAWnet. Hämtad 29 september 2014 från National Online Resource Center on Violence Against Women: http://www.vawnet.org/summary.php?doc_id=349&find_type=web_desc_AR
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Zoglowek, H. (1999). Tematisk analyse. En framgångsmåte för å analysere kvalitative intervju. *Nordisk pedagogik*, 19(3), 156-167.
- Ödman, P.-J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik* (2. uppl.). Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Bilaga 1. Intervjuguide

Introduktion/bakgrundsfakta

Vad är din ålder?

Vad är din nationalitet?

Vad är du utbildad inom?

Hur länge har du arbetat på den här arbetsplatsen?

Kan du berätta lite om den här arbetsplatsen?

Hur länge har du i ditt arbete varit i kontakt med personer som blivit sexuellt utnyttjade?

Vad har hänt de klienter/patienter som utsatts för sexuella övergrepp?

På vilket sätt arbetar du/ni med den här målgruppen?

Identitet hos klienterna

Hur ser klienten/patienten på det som har hänt? (logiskt, öde, ältande)

På vilket sätt skulle du säga att klientens syn på sig själv påverkats av det sexuella övergreppet? (Ser de sig själva som offer? Var lägger de skulden?)

Hur ser klienternas på deras framtid? (Känner de hopp? Upplever de att de själva kan välja sin framtid? Upplever de kontroll över sina liv? Tror de på en förändring? Påverkas deras framtidsdrömmar?)

Hur är det för dem att prata om det som har hänt?

Hur går det att bygga upp en tillit/ett förtroende till dig och till personer i deras omgivning?

Vad är det för känslor kopplade till det som har hänt? (Hur möter de sina känslor? Skuld? Skam? Förlust?)

Vad har de för rädslor/oro efter det som hänt? (Hur hanterar de dessa? Hur påverkas deras trygghet? Kan de skapa en trygg tillvaro igen?)

Hur påverkas deras prioriteringar av det som hänt?

Hur fungerar deras sociala liv efter det som har hänt? (Hur är de med andra? Hur upplever de att andra är mot dem?)

Hur hanterar de att vara ensamma?

Vad har de för syn på lidande?

Påverkas deras världsbild av det som hänt?

Påverkas deras syn på meningen med livet av det som hänt?

Har de tankar om döden? (Vad är det för tankar? Hur samtalar ni om dem?)

Finns det en betydelse i om klienten/patienten har en tydlig trosuppfattning eller ideologi när det gäller deras bemötande av det som hänt och synen på sig själva?

Vad anser du främst behövs för att klienten ska utveckla på en trygg identitet igen?

Mötet med klienten/påverkan på behandlaren

Upplever du att din syn på dig själv påverkas av mötet med klienten/patienten och i sådana fall på vilket sätt? (Tänker du ofta på dina klienter/patienter?)

Är du i mötet med klienten/patienten öppen med dina egna personliga och privata erfarenheter?

Upplever du att din världsbild och trosuppfattning/ideologi (om du har en sådan) i mötet med klienten/patienten påverkar synen på dig själv, på klienten/patienten och på det som hänt?

Är en påverkan av klienten/patienten oundviklig (för ett framgångsrikt arbete)?

Kan du se någon fara i att du påverkas?

Hur tror du att den parallella processen i dig påverkar den andra?

Avslut

Finns det något annat som jag inte frågat som du tycker skulle vara viktigt att dela?

